

תּוֹשַׁע
ELUL
TIŠRI
רוֹשׁ חֹדֶשׁ

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

V neděli 21. září (21. elulu 5768) se v Terezíně tradičně koná tryzna Kever avot.
Nezapomínejme na ty, kdo tu byli před námi.

TRYZNA KEVER AVOT

Záříjová tryzna v Terezíně na památku našich blízkých zavražděných během šoa se koná v neděli **21. září od 11 hodin**. Objednávky na dopravu, kterou zajišťuje rabinát, přijímáme do 15. 9. Sraz je 21. 9. v 9.15 před budovou ŽOP, Maiselova 18, Praha 1. Více informací u slečny Alžběty Novákové na telefonním čísle 224 800 849.

Rabinát ŽOP

EVROPSKÝ DEN ŽIDOVSKÉ KULTURY 2008

Od roku 1996 připadá každá první záříjová neděle na oslavu Evropského dne židovské kultury. I letos se tato akce bude konat ve více než 25 zemích Evropy včetně České republiky, a to v neděli **7. září**. Každý ročník má společné téma, tím současným je hudba. Program pro tento den připravily některé židovské obce a sdružení:

ŽO BRNO

- **Synagoga** na Skořepce bude otevřena od 9 do 16 hodin, komentované prohlídky se konají v 10 a ve 14 hodin.
- **Centrum Židovské obce Brno** (tř. Kpt. Jaroše 3) bude otevřeno od 10 do 16 hodin. Návštěvníci si mohou prohlédnout rituální koupel (mikve), košer kuchyni a ochutnat tradiční šabatový chléb – barches. Ve 12 hodin bude pro děti i dospělé připravena dílna Badatel.

UPOZORNĚNÍ

**Redakce Roš chodeš má novou e-mailovou adresu: roschodes@sefer.cz.
Nakladatelství Sefer má novou e-mailovou adresu: sefer@sefer.cz.
Stará e-mailová adresa sefer@volny.cz bude fungovat ještě dva měsíce.**

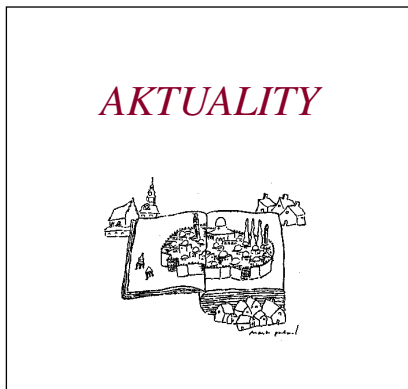
- **Židovský hřbitov** bude otevřen od 8 do 18 hodin; o týden později, v neděli 14. 9., se v 9.30 hodin koná komentovaná prohlídka.
- **Benefiční koncert:** židovské synagogální zpěvy v podání kantora Michala Foršta s doprovodem Pražského filharmonického mužského kvarteta. Koná se v Dělnickém domě v Brně-Židenicích od 16 do 17 hodin.

ŽO LIBEREC

- Židovská obec Liberec ve spolupráci s Velslanectvím Státu Izrael zve veřejnost na **výstavu fotografií** izraelské přírody a krajiny s názvem *Na počátku...* autorky Šaj Ginottové. Výstava je přístupná od 2. 9. do 12. 9. (otevřeno pondělí až pátek od 13 do 17 hod.) v liberecké synagoze.

ŽO PRAHA

- ŽOP pořádá **koncert Jerusalem Cantors Choir** (viz str. 21).
- Sdružení Bejt Simcha pořádá **komentovanou prohlídku** Nového židovského hřbitova

(v Izraelské ul.) s výkladem S. Wittmannové o žid. hřbitovech. Začátek ve 14 hodin.

- Sdružení židovských odbojářů a vojáků zve na **výstavu Židé v boji a v odboji**, jež je přístupná do 28. září v Lidicích.

ŽO OSTRAVA

- **Koncert** souboru Adash pod vedením docenta Novotného. Koná se již 4. 9. v 18 hodin v síni Jednoty bratrské.

ŽO TEPLICE

- Židovská obec v Teplících organizuje 7. ročník **Dnů židovské kuchyně** v Hotelu Prince de Ligne.

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ HADASA TÁBOR

- Pořádá pod záštitou města Tábor a ve spolupráci s Českobratrskou církví evangelickou od 17.00 v sále Masarykova domu **hudebně-literární pásmo**. Účinkují: Klezmer kapela Tábor a Divadélko Muzika ze Sezimova Ústí.

POZVÁNKA**NA DEN OTEVŘENÝCH DVEŘÍ**

Na četné žádosti se vedení Židovské obce v Praze rozhodlo nabídnout členům ŽOP a veřejnosti možnost další prohlídky Domova sociální péče na Hagiboru, a to po čtyřech měsících od zahájení provozu. Den otevřených dveří se uskuteční v úterý **16. září** dopoledne v 10.00 a odpoledne v 16.00. Těšíme se na vaši návštěvu na adrese: Domov sociální péče Hagibor, Vinohradská 159, Praha 10. *js*

ROŠ CHODEŠ 5769

Vážení čtenáři našeho měsíčníku, vzhledem k tomu, že někteří abonenti platí předplatné již na podzim, na počátku nového židovského roku, dovolujeme si vás informovat o způsobu, jak provést platbu.

Zasílání Roš chodeš poštou, v neprůhledných obálkách, lze uhradit bankovním převodem na níže uvedené účty Federace židovských obcí v ČR. Prosíme, uhradte bankovní poplatky, nejsou zahrnuty v ceně předplatného. Nepoužívejte šeky, pokud nemůžete použít bankovní spojení, zašlete příslušnou částku v bankovkách doporučeným dopisem.

Roční předplatné do zámoří je 1000 Kč. Pro úhradu ekvivalentní částky v USD je číslo účtu **6044000018/2700** (IBAN: CZ452700 000006044000018; BIC – SWIFT: BACX CZ PP) u UniCredit Bank Czech Republic, a.s.

Roční předplatné do Evropy je 750 Kč. Pro úhradu ekvivalentní částky v eurech nebo v korunách je číslo účtu **030031-1936511339/0800** (IBAN CZ14 0800 0300 3119 3651 1339; BIC GIBACZPX) u České spořitelny a. s.

Roční předplatné pro ČR je 300 Kč, číslo účtu je **030031-1936511339/0800** u České spořitelny a. s., variabilní symbol: 122009, údaj příkaze: jméno předplatitele.

Na tyto účty lze též uhradit platby za židovský kalendář Luach (variabilní symbol: 12009) a Židovskou ročenku (variabilní symbol: 22009).

Na území ČR je též možné použít k platbě poštovní poukázku typu C.

Pokud budete platit **osobně** na Židovské radnici (Maiselova 18, Praha 1), tak v **pokladně Federace židovských obcí v ČR** u paní Slezákové nebo Kodytkové.

Vzhledem k tomu, že výše předplatného je dána cenou poštovní, které je stále vyšší, nabízíme zasílání **Roš chodeš v elektronické podobě**, ve formátu PDF, e-mailem **za 180 Kč ročně** (12 čísel). Tento způsob je výhodný hlavně pro zahraniční čtenáře, kde příspěvek na poštovné činí v předplatném víc než 80 %.

Objednávky zasílejte na e-mail: roschodes@sefer.cz, do objednávky uveďte jméno předplatitele, e-mail a poštovní adresu. Částku 180 Kč nebo její ekvivalent v USD či EUR laskavě uhradte výše uvedenými způsoby.

Děkujeme vám za zájem o časopis a doufáme, že nám zachováte přízeň i nadále. red

LUACH 5769

Židovský diář – Luach 5769 bude v prodeji od druhého záříjového týdne na rabinátě, FŽO a v redakci Roš chodeš. Cena 80 Kč, při zaslání poštou bude účtováno poštovné. Objednávky zasílejte do redakce Roš chodeš (Izraelská 1, 130 00 Praha 3) nebo na e-mail: roschodes@sefer.cz.

Z OBSAHU:

Nabídka nakladatelství Sefer 3
Nechtěl jsem hrát ruskou ruletu
rozhovor s M. Dunayevským 6–7
Houslista a diplomat
Henryk Szeryng 8
Moderní barbar
Bernard Reder 9
Mecenáš Otakar Guth 10–11
Jíst košer v Praze 12–13
Architekt Jacques Groag
a jeho pražská vila 16
Zemřela Anita Franková 17
Izrael: Gruzínské souvislosti 19
Kalendárium 20
Kultura, zprávy, informace 21–24

PRAŽSKÝ RABINÁT Gutmanna Klemperera, který ve čtyřech pokračováních otiskl

Paschelesův pražský *Illustrierter israelitischer Volkskalender* v letech 1881–1884, poskytuje nejen zajímavý příklad odborné práce z období počátků české (německy psané) židovské historiografie, ale je také svědectvím o svém autorovi: pozoruhodné židovské osobnosti z přelomu osvícenství a moderní doby, rabinovi, který díky svému důkladnému vzdělání a moudrosti dokázal vždy nalézt schůdnou cestu mezi tradicí a reformou. Jak je zřejmé z práce

a svobodě. Z angličtiny přeložila Jana Fraňková.

Kniha má 256 stran, pevnou vazbu a čtyřbarevný přebal. Doporučená cena 280 Kč, v redakci 205 Kč, akční cena: 165 Kč.

DENÍK 1935–1944 – když si Mihail Sebastian ve svých 28 letech začal psát deník, byl už známým spisovatelem, dramatikem, literárním kritikem a překladatelem, který se pohyboval v okruhu významných rumunských autorů, mezi které patřili Mircea Eliade, Eugene Ionescu, Camil Petrescu či E. M. Cioran. Deset let (1935–1944) v něm zaznamenával svůj osobní život, záliby a tvůrčí záměry spolu s událostmi, které radikálně změnily jeho

vých máte možnost nahlédnout do jeho života v desetiletích, kdy se stal židovským ghettem.

Autoři sugestivně evokují především dobu svého dětství a dospívání, ale v některých textech se vracejí ještě hlouběji do minulosti. Z italštiny přeložil Šimon Daniček.

Kniha má 120 stran, pevnou vazbu a čtyřbarevný přebal. Doporučená cena 160 Kč, v redakci 130 Kč, akční cena: 105 Kč.

OSUDY A JEJICH PÁN – ve čtrnácti příbězích, ze kterých se tato knížka skládá, se opět objevují témata, kterým se Arnošt Goldflam

Nakladatelství Sefer oznamuje mimořádnou 20% slevu na všechny knihy, zakoupené během září 2008 v redakci Izraelská 1, Praha 3, tel.: 242 487 330. Celá nabídka na www.sefer.cz.

o pražských rabínech, dovedl Klemperer podat minulost velmi autentickým způsobem a mistrovsky zachytit atmosféru a poměry, které v tehdejší židovské společnosti panovaly. Rabín a autor četných historických studií Gutmann Klemperer (22. 8. 1815 Praha – 28. 1. 1884 Tábor) studoval postupně na několika pražských ješivách a po dva roky byl také žákem dodnes proslulého bratislavského rabína Moše Sofera. Pod vlivem svých učitelů, zejména rabího Šmu'ela Landaua a Šlomo Jehudy Rapoporty, se jako jeden z prvních věnoval vědeckému bádání o minulosti českých Židů. Zanechal literární a badatelské dílo, které na své seriózní zhodnocení teprve čeká. Z němčiny přeložila Alena Bláhová.

Kniha má 200 stran, pevná vazba, barevné ilustrace. Doporučená cena: 290 Kč, cena v redakci: 250 Kč, akční cena: 200 Kč.

ZROZENÍ MODERNÍHO SIONISMU – na portrétech osmnácti nejvýznamnějších sionistických myslitelů sleduje známý izraelský historik a politolog, profesor **Šlomo Avineri** (přednáší na univerzitách v Izraeli a USA), komplikovaný vznik a vývoj sionistického hnutí od jeho intelektuálních počátků v první polovině 19. století až po vznik Státu Izrael. V jeho pojetí je sionismus nejen snahou o nalezení národní židovské identity v kontextu moderních dějin, ale i součástí univerzální lidské cesty k sebeurčení

postavení – nástup nacismu, antisemitské pogromy, diskriminaci a vraždění Židů v Rumunsku i kolaboraci většiny jeho přátel s novým režimem. *Deník* zachycuje ojedinělým způsobem proměnu úspěšného literáta v páriu, který si s rezignovaným údivem, ale zároveň s ostrým viděním skutečnosti uvědomuje, jak je jeho víra v přátelství a intelektuální a kulturní hodnoty osamělá v konfrontaci s faktem, že se narodil v první polovině 20. století v Evropě jako Žid. Mihail Sebastian přežil antisemitský teror v Rumunsku i pád hitlerovského Německa. Zemřel však krátce nato – při nehodě 29. května 1945 pod koly ruského vojenského automobilu. V Rumunsku vyšel *Deník* teprve roku 1996 (v autorově rodné zemi se stal nejen literární, ale především společenskou senzací), dva roky poté byl publikován francouzsky a v roce 2000 v anglickém překladu. „Ta kniha žije, má lidskou duši a současně odhaluje veškerou příšernost minulého století,“ řekl o Sebastianových denících Arthur Miller. Z rumunštiny přeložil Jindřich Vacek.

Kniha má 656 stran, pevnou vazbu a čtyřbarevný přebal. Doporučená cena 350 Kč, v redakci 300 Kč, akční cena: 240 Kč.

PŘÍBĚHY Z OSMÉHO OBLVODU – osmý obvod najdete v Budapešti i dnes a v povídkách bratrů-dvojčat **Giorgia** a **Nicoly Pressburgero-**

zнову a znovu věnuje. V tomto smyslu nový soubor textů na už vydané prózy navazuje a mohl by se snad i jmenovat „Pořád o jednom II“. Ale – a to je pozoruhodné – současně se nic doopravdy neopakuje. Protagonisté jednotlivých povídek, podobní hrdinům pikareskních příběhů a románů, se pravidelně dostávají do situací, kde je životní stereotypy už nechrání. Znamé mizí a oni bloudí světem, který jejich trápením a nadějím nastává podivné překážky a pro každého má uchystané zvláštní překvapení. Lidé tu, snad vyjma dětí, skutečné východisko nehledají. A právě to se jim stává osudné.

Kniha má 160 stran, ilustroval ji Antonín Sládek, vázaná. Doporučená cena 210 Kč, v redakci 168 Kč, akční cena 135 Kč.

MŮJ PŘÍTEL MONTY A TI DRUZÍ – volné pokračování vzpomínek českého židovského lékaře **H. J. Taubera** zachycuje dobu druhé světové války a autorovu válečnou anabázi v Africe a v Evropě. I tato Tauberova kniha je psána s humorem a ironií, kterou čtenáři již znají z jeho prvotiny *Atlantida holičských Židů*.

Kniha má 160 stran, pevná vazba. Doporučená cena 220 Kč, v redakci 180 Kč, akční cena 145 Kč.

ŠOFTIM (5M 11,26–16,17)

Vznik Státu Izrael po téměř 2000 letech exilu a perzekuce je opravdu zázrak; nicméně žijeme stále v existenčním ohrožení, neboť jsme se ocitli ve „špatné čtvrti“ a naši sousedé se chovají přinejlepším nepřátelsky a v nejhorším případě touží po naší záhubě.

Izrael si nemůže dovolit prohrát válku. Když je vyhrává, platí za ně ovšem vysokou cenu – jednak životy svých vojáků a vojáků soupeře, jednak nutností dohlížet na lidi, kteří naši vládu rozhodně odmítají, což pokrývá duši národa Knihy. V sidře na tento týden čteme: „Když se přiblížíš k městu, abys proti němu válčil, vybidneš je k míru. I stane se, když ti mírem odpoví a otevře tobě, bude všechen lid, který se v něm nachází, tobě poplatný a budou tobě sloužit.“ (5M 20,10)

Od června 1967 jsme v pozici, kdy nabízáme za získaná území mír. Naše nabídky zůstaly v podstatě bez odpovědi a vítězství dostalo trpký nádech, protože se proměnilo v nepřetržitou válku kamení, podomáčku vyráběných náloží a sebevražedných útoků. Izraelsko-palestinské vztahy se ocitly v bodě nula. Ve zjištěné atmosféře se na obou stranách objevila řada podivných hnutí. Na židovské straně to byla skupina rabiho Meira Kahany, který žádal, aby byli Arabové z izraelského území odsunuti. Sdělovací prostředky obvykle necitovaly zdroj jeho poznámek, ale vím, že Kahane rád citoval Maimonida, jeden z pilířů judaismu. Přijímal jsem všechny Kahanovy otázky, ale ani jednu odpověď. Kahane totiž bohužel podal jen částečný obraz Maimonidových názorů.

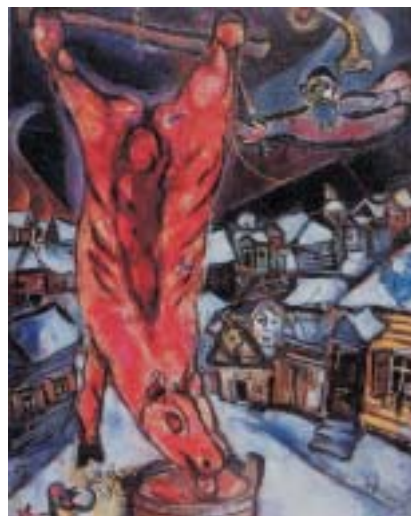
Pasáž, kterou často citoval, pocházela ze *Zákonů králů* (chukim 6, zákon 1), což je skoro doslovný citát z našeho verše v Šoftim a přikazuje před tím, než zahájíme jakoukoli válku, nabídnout mír. Maimonides ale přidává text, který v naší sidře nenaleznete. Jako první podmínku míru musejí Nežidé přijmout sedm noachidských přikázání, tedy zákaz vraždit, modlářství a nemorálních skutků. Pak teprve začíná Kahane citovat našeho mistra: „A služba, kterou musejí přijmout, znamená, že jsou poníženi a vysmíváni v nižším postavení, že mezi Izraelity nezvednou hlavu a musejí podléhat jejich vládě. V žádném případě nemohou mít moc nad Izraelitou. A poddanství (*ma'as*), které přijímají, znamená, že jsou ochotni sloužit králi svým tělem a svými penězi, budovat zdi a posilovat opevnění.“

Maimonidova slova znějí tvrdě. Neodlučně k nim však patří další výklad: Nachmanidův a Rašiho. Ti vykládají poddanství (*ma'as*) a službu (*ve'avaducha*) zcela

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

odlišně. Ani bibličtí, ani rabinští učenci navíc v textech žádnou oporu pro Maimonidovu interpretaci nenalezli.

Jedinou stopu po zdroji Maimonidova jazyka objevil profesor Gerald Blidstein

Marc Chagall: *Stažený vůl*, olej na plátně, 1947.

v práci *Politické pojmy v maimonidovské halaše*. Tvrdí, že pochází z Koránu (súra 9, 29), který při popisu postavení zajatců používá identický jazyk. To by znamenalo, že v Maimonidově době vytvořili islámští předáci zákony týkající se povinnosti a práv zajatých nemuslium. Maimonides tento kód zřejmě převzal a vložil do židovského zákona. Použil pravidlo, jež ve výkladu zmiňuje a které se týká soudů s lidmi, kteří nejsou Židé: „Soudíme je v souladu s tím, jak by oni soudili nás, kdybychom se ocitli před jejich soudci.“

Nachmanides s Maimonidem ostatně nesehlasí. Poddanství a služba podle něj nemají nic společného s ponížením. *Ve'avaducha* znamená, že kterýkoli Žid si může zajatce najmout, aby mu přinesl vodu nebo dříví, ale pracovník musí být „náležitě odměněn“; *ma'as* znamenalo, že zajatci stavěli sklady nebo stavby, které nechávala budovat vláda.

Rašiho interpretace poddanství a služby je nejjednodušší – *ma'as v'šebud*. *Ma'as* znamená, že zajatci museli platit daně. A *šebud*, že museli vykonávat pro Židy nějakou práci.

Na závěr bych rád znovu citoval Maimonida, z téže kapitoly *Zákonů králů*. Tentokrát je to ale zákon 5, který pro nás považují za mnohem závažnější (a závaznější). Maimonides zde hovoří o tom, že je nezbytné vystříhat se činů, které znevažují Boží jméno v očích nežidovského světa. Těmito činy míní způsob, jakým jednáme s Nežidy – ať už v čase míru, či v době válečné.

KI TECE (5M 21,10–25,19)

Namane-li se tobě cestou hnízdo ptačí na jakémkoli stromě nebo na zemi s mládětky nebo vejci a matka sedí na mládětkách nebo na vejcích, nevezmeš matku i s mládětky; pustíš, propustíš matku a mládě vezmeš... (5M 22,6–7)

Teologická otázka: posloucháme zákony Tóry proto, že Hospodin je dobrý a Jeho přikázání nás vedou k tomu, abychom byli milosrdnější a lepší, nebo proto, že Pán je Pán a hlavním cílem Tóry je vést nás k disciplíně, následovat – třeba i slepě – Boží přikázání?

Zamysleme se nad verši, které jsou citovány v úvodu tohoto textu. Vzhledem k tomu, že matka hlídá hnízdo, aby ochránila potomky, představuje mateřskou odanost mláďatům. Když nám Tóra přikazuje, abychom pustili matku, zdá se, jako by šlo o to, ušetřit ji pohledu na mláďata, která odnášíme z hnízda. Je zřejmé, že nás Tóra nabádá, abychom projevovali cit nejen k lidem, ale i ke zvířatům. Profesor Ješajahu Leibowitz, památka jeho budiž požehnána, jeden z nejvýznačnějších moderních izraelských filosofů, se domníval, že judaismus se etikou nebo potřebou soucitu příliš nezabývá. Podle něj vede Tóra Židy k tomu, aby následovali Boží přikázání z jediného důvodu – protože to jsou přikázání Hospodina. Judaismus je disciplína. Racionální výklady lidské lásky a lidského soucitu jsou mimo zájem Tóry. Klasický příklad, který profesor Leibowitz často citoval, je spoutání Izáka – což lze stěží pokládat za test Abrahamovy schopnosti milosrdenství. Je to spíše test jeho schopnosti podřídit se Hospodinově vůli, a to až do takové míry, kdy Bůh žádá „teologické potlačení etického“ (Kierkegaard).

Zdá se, že Leibowitzovu tezi podporuje talmudická rozprava týkající se mišny v traktátu Berachot (chukim 5, mišna 3), která vyjmenovává tři příležitosti, kdy je nutno umlčet kantora, který se modlí jménem shromáždění. Jeden takový případ

nastane, když tento člověk snažně prosí Boha o soucit, neboť ví, že Jeho milosrdenství zahrnuje i ptáčka (důkazem toho je náš příkaz propustit matku, než vezme mláďata).

V následující diskusi rabi Josi bar Zvida vysvětluje, že takový kantor (ve svých modlitbách) představuje nařízení, jako by „vyplývaly ze soucitu, zatímco nejsou víc než příkazy“ (B. T. Brachot 33b). Raši objasňuje komentář rabiho Josiho a říká, že „Hospodin nedaroval (Izraelitům) příkazy z milosrdenství, ale jen proto, aby jim sdělil, že jsou Jeho služebníky...“.

Maimonidův názor výkladu profesora Leibowitze zcela protřečí. Ve svém komentáři k Mišně i v *Průvodci váhajících* (část 3, kapitola 48) tvrdí, že i ve zvířecím světě matky trpí, když vidí trpět svá mláďata: „Co se týče bolesti, neexistuje skutečný rozdíl mezi bolestí lidskou a zvířecí. Mateřskou lásku a soucit matky s dítětem nelze odůvodnit rozumem, ale jedná se o emoce a instinkty, jež nalézáme u zvířat ve stejném rozsahu jako u lidí.“

Tak proč by měl kantor mlčet? A Maimonides odpovídá: „Protože tento určitý příkaz je výnosem Božím...; kdyby byl dán ze soucitu, Bible by nedovolovala zabíjení zvířat ani ptactva (*Mišne Tora*, Zákony modlitby 9, 7). Je zřejmé, že Maimonides věří, že ideálem Bible je nezabíjet zvířata pro lidské potřeby; Adam a Eva směli na počátku jíst jen ovoce a zeleninu. Teprve po potopě, když Hospodin viděl, že v lidském instinktu je zakořeněna potřeba zabíjet, dovolil lidem prolévat krev zvířat a jíst jejich maso. Byl to ústupek. Maso pro masy. Smíme zabíjet zvířata, ale nikoliv vraždit lidi.

Odehnat ptačí matku a moci pak sebrat její mláďata je stejné jako smět jíst maso nebo přivést domů ženu, kterou jsme zajali v bitvě. Je to ústupek, nikoli ideál. Tóra se pohybuje v realitě. Lidský instinkt velí sebrat mláďata i matku, Bible volí kompromis – vezmi dítě, ale nikoli před očima matky. Naše Tóra je učením soucitu, ale současně je učením skutečnosti. Příkaz propustit matku je pokusem zvýšit naši citlivost vůči morálním pochybnostem nad tím, zda máme jíst zvířata, těžko ho však lze pokládat za vyjádření milosrdenství a milující laskavosti.

Z této perspektivy je ovšem jasné, že Tóra se opravdu snaží cvičit nás v milosrdenství. Neměli bychom zapomínat, že ve scéně spoutání Izáka nakonec přikáže Hospodin Abrahamovi: „Nevztáhni ruky své na chlapce a neučiň mu ničeho...“

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila am.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – září 2008

Staronová synagoga

1. 9.	pondělí	2. den Roš chodeš elul	
5. 9.	pátek	začátek šabatu	19.19 hodin
6. 9.	sobota	ŠOFTIM 5M 16,18–21,9 hf: Iz 51,12–52,12 perek 1 mincha	19.00 hodin
		konec šabatu	20.25 hodin
12. 9.	pátek	začátek šabatu	19.04 hodin
13. 9.	sobota	KI TECE 5M 21,10–25,19 hf: Iz 54,1–10 perek 2 mincha	18.50 hodin
		konec šabatu	20.09 hodin
19. 9.	pátek	začátek šabatu	18.49 hodin
20. 9.	sobota	ŠABAT SELICHOT KI TAVO 5M 26,1–29,8 hf: Iz 60,1–22 perek 3; 4 mincha	18.30 hodin
		konec šabatu	19.53 hodin
26. 9.	pátek	začátek šabatu	18.33 hodin
27. 9.	sobota	NICAVIM 5M 29,9–30,20 hf: Iz 61,10–63,9 perek 5; 6 mincha	18.10 hodin
		konec šabatu	19.37 hodin
29. 9.	pondělí	předvečer Roš hašana	18.27 hodin
30. 9.	úterý	1. DEN ROŠ HAŠANA 5769 troubení na šofar mincha tašlich	11.00 hodin 17.00 hodin 17.20 hodin
		konec 1. dne svátku	19.30 hodin
1. 10.	středa	2. DEN ROŠ HAŠANA 5769 Mincha	18.15 hodin
		konec svátku	19.28 hodin

V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

29. 9.	pondělí	předvečer Roš hašana	18.15 hodin
30. 9.	úterý	1. DEN ROŠ HAŠANA 5769 večerní modlitba	9.00 hodin 19.15 hodin
1. 10.	středa	2. DEN ROŠ HAŠANA 5769	9.00 hodin

Každou sobotu ranní modlitba od 9 hodin, páteční večerní bohoslužby se nekonají.

Španělská synagoga (Bejt Praha)

*Novoroční bohoslužby povede rabín Jonathan Brumberg-Kraus:
pondělí 29. září večerní bohoslužba – ma'ariv v 18.30 hodin,
úterý 30. září ranní bohoslužba – šachrit v 10.00 hodin,
večerní bohoslužba – ma'ariv 18.00 hodin.*

Bejt Simcha

*V sobotu 13. září od 10 hodin ranní bohoslužba s Masorti
a rabínem Ronaldem Hoffbergem.*

*V sobotu 27. září od 10.30 na Židovské obci (Maiselova 18, Praha I, 3. patro)
ranní bohoslužba a studium s rabínem Tomášem Kučerou.
Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin.*

NECHTĚL JSEM HRÁT RUSKOU RULETU

Rozhovor s vedoucím pražského vrchního rabinátu Michaelem Dunayevským

Foto Jiří Daniček.

MICHAEL DUNAYEVSKÝ (*nar. 1973 v Pavlovom-Posadě, Moskevská oblast*) žil do roku 1993 ve městě Železnodorožnyj u Moskvy. Studoval judaismus na Státní ruské univerzitě v Moskvě, poté literaturu a jidiš na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě. V letech 2001–2007 působil v Židovském muzeu v Praze, od roku 2007 pracuje jako vedoucí rabinátu pražské obce. Současně vyučuje jidiš jazyk a literaturu na Husitské teologické fakultě UK v Praze.

Prvních dvacet let svého života jste prožil v Rusku. Jak na tuto dobu vzpomínáte?

Pocházím z poměrně asimilované rodiny, i když ne do té míry, jakou asimilace znamená tady. Rozdíl byl v tom, že nás obklopovali Židé: naši sousedé byli většinou Židi, naši kamarádi taky. Před ostatními jsme se snažili předstírat, že žádní Židé nejsme, ale všichni to věděli. I ve škole bylo dost Židů a nějak instinktivně jsme se dali dohromady, i když jsme o židovství nikdy nemluvili, vůbec jsme tomu nerozuměli. Když jsem byl malý, slovo Žid pro mě znamenalo nadávku. Pamatuji se, že když mi byly tři, šel jsem za kamarádem a jeho děda (naš souseď) mě honil, chtěl mě praštit lopatou a nadával mi do Židů... Když jsem šel do školy, maminka mě prosila, ať se při čtení nepohupuju. Vůbec jsem si to neuvědomoval, byla to opravdu zřejmě genová záležitost, ale od dětství mi vyhovovalo číst si a přitom se kývat dopředu a dozadu jako při modlitbě. Nechápal jsem, proč mi to máma zakazuje.

Chodili jste někdy do synagogy?

Ne. Všichni se báli. Navíc nejbližší synagoga byla v Moskvě. Lidé se báli i mluvit jidiš, i doma, protože měli strach, že to pochytí děti, a tím se pak prozradí. Rodiče a prarodiče měli své životní zkušenosti. Ti, kdo své židovství projevovali, byli perzekvováni – hrozil jim vyhozov z práce a další problémy. V něčem to bylo podobné jako tady, ale v agresivnější, nelidštější podobě.

Jaký byl osud rodičů a prarodičů?

Osud rodičů byl velmi složitý, ale prarodičů byl úplně šílený... Pokud nebudeme zacházet příliš daleko do minulosti, tak rodina ze strany tatínka pochází z Ukrajiny a ze strany maminky z Běloruska. Táta přežil válku jen díky tomu, že jeho otec byl dost chytrý a zkušený a stihl své dva mladší syny a manželku spolu se starými rodiči strčit do posledního vlaku, který odjížděl na východ, na Sibiř. Sám ale zůstal a organizoval odboj na okupovaném území. Starší otcův bratr již válčil v tankové divizi, ze které zůstal naživu jediný a díky zázraku. Kvůli zraněním se pak trápil celý život.

Moje matka s babičkou žily na začátku války blízko hranice. Děda byl důstojníkem Rudé armády. Když vypukla válka, babička se nestihla s manželem ani slovem rozloučit, popadla maminku do náručí a tak utíkala s ještě několika ženami a dětmi důstojníků dál do vnitrozemí. Prý je zachránil řidič nákladáku. Naložil je a tak prchali dva týdny, než je začala bombardovat německá letadla. Babička s maminkou se schovaly v jedné vsi, ale brzo ráno tam vstoupili Němci. Začali svolávat všechny obyvatele. Nějaký starý muž, který je nechal přenocovat, je rychle schoval za dveře a řekl: „Kdoví, co bude... Zůstaňte zticha a nevycházejte!“ Čekaly tak až do noci. Nic neslyšely, stařec se nevracel. V noci vylezly ven a viděly jen, jak hoří jeden dům, zřejmě škola. Celá vesnice byla prázdná. Tehdy babička pochopila, co se všem stalo.

Ty vzpomínky jsou ve mně silně zakořeněné – byly součástí mého dětství, a tak často mívám pocit, jako bych to všechno prožil sám.

Hovořili jste někdy o emigraci do Izraele?

O tom se moc nemluvilo. Spíš až po pěstování, v 80. letech. Tehdy se k odjezdu odhodlal jeden z otcových bratrů, odjel

s rodinou v roce 1990. A pak, jakmile se začal rozpadat Sovětský svaz, Židé začali utíkat. Všichni o tom přemýšleli, známí, kamarádi, všichni se chystali ven. Hnala je hlavně představa, že ten strašlivý režim se může vrátit, že nemizí navždycky a že je nutné tuto příležitost využít. Lidí utíkali a ti, kdo zůstávali, měli pocit, že tam zbudou sami, známý svět nám mizel před očima. Hodně se mluvilo o hrozících pogromech, objevili se nacionalisté, anarchisté, všichni byli proti Židům. Jednou mě v Moskvě zastavila taková stařenka. Zeptala se mě, jestli jsem Žid, a pak říkala, že je zbožná, že chodí do kostela a často tam slyší, že lidi musejí zabít Židy. A že mám jet pryč. Bylo to jako ve zlém snu.

Mohl jste studovat na vysoké škole?

Dokonce na dvou. Ale tu jednu, technický institut, jsem začal, jen protože jsem doufal, že se tím vyhnou vojně. Technika mě totiž vůbec nebavila. Druhá – a pro mě ta hlavní – byla Státní ruská humanitní univerzita v Moskvě. V roce 1991 poprvé snad po sedmdesáti letech otevřeli judaismus jako řádný obor, učily se židovské dějiny, hebrejščina, jidiš literatura a výuka měla fantastickou úroveň. Ten program totiž prosadily a organizovaly židovské instituce Židovský teologický seminář (JTS) a Židovský vědecký ústav YIVO a přivedly do Ruska špičkové profesory, hlavně z USA, ze západní Evropy a Izraele. Pro učitele to byla obrovská výzva a snažili se studentům něco dát. Učil tam třeba profesor Jicchak Niborský ze Sorbonny, odborník na jidiš literaturu; pak David Roskes, specialista na židovskou literaturu; odborník na jidiš Dov Ber Kerler, jehož otec, významný jidiš básník, pocházel z Ruska. Zajímaví byli i studenti, pracovali jsme v krásné atmosféře. Je to jedna z mála věcí, o nichž mohu říct: „Bylo to v Rusku a bylo to hezké.“

Jak nakonec došlo k vašemu odjezdu ze země?

To bylo tak. O aliju mohli tehdy žádat jen Židé, kteří měli splněnou vojenskou službu nebo jim bylo méně než 16. Ostatní si nejprve vojnu museli odbyť. Já se jí strašně bál, protože v ruské armádě vládla „dědovština“, jak se říkalo. Mazáci, „dědkové“, trápili nováčky, a když to byli Židi, vychutnali si je ještě víc. Když jsem šel k odvodu, řekl mi jeden důstojník, že takoví jako já slouží v Nové zemi, tedy na souostroví

v Severním ledovém oceánu. To mi moc odvahy nedodalo. Báť jsem se, že mě zabijí nebo se budu bránit a třeba někoho zabiju já. Nemuselo se to stát, ale mohlo, a já nechtěl riskovat a hrát ruskou ruletu. Rozhodl jsem se neposlechnout výzvu k nástupu na vojnu. Poprvé mě povolali, když mi bylo sedmnáct, i to bylo zvláštní. Skrýval jsem se, vyhýbal se pošťákům, milicionářům, neotvíral jsem dveře.

Ale přitom jste studoval.

To ano. V Rusku byl neuvěřitelný chaos, Moskva je obrovské město, mezi dvanácti miliony se schovává. Nesměl jsem ale přijímat poštu, být doma, když přišla milice. Ale nemohl jsem požádat o výjezdní povolení. Nakonec jsem ho nějak přes kamarády dostal s tím, že mám povolení vyjet do Polska. Ačkoli v Moskvě jsem požádal o vízum do Izraele, pohraničníci si toho nevšimli, a tak mě na přechodu nezatkli. Riskoval jsem, ale neměl jsem na vybranou. Byl to hrozný spěch. V Rusku jsem v osm ráno dostal pas s výjezdní doložkou a večer jsem odletěl do Varšavy. Bylo září 1993, druhý pokus o puč, proti Jelcinovi. V ulicích se střídalo, stavěly se barikády, lidé se schovávali. A já chtěl pryč.

Jaký to byl pocit ocitnout se v Izraeli?

Nadšení, že jsem venku z Ruska, to byl skvělý pocit. Ale jinak jsem nic neměl, nevěděl jsem vlastně, kam jít, ani co dělat. Našli se dobří lidé, kteří mě nasměrovali, vysvětlili, o co a kde požádat. Ty tři měsíce, než jsem dostal status *ole chadaš* (nového přistěhovalce), byly krušné. V té době jsem se dostal do ješivy na tzv. *štachim*, územích obsazených Izraelem v arabsko-izraelských válkách.

Jací vám připadali osadníci? Šli na „území“ většinou z vlastní vůle, nebo tam byli jako noví přistěhovalci poslání?

Na územích jsem se cítil skvěle. Představte si, že žijete tam, kde žili a chodili naši praotcové. Jdete cestou v prachu, kde šel Avraham *avinu*, to znamená starou hebronskou cestou. Dnes je to už extrémně nebezpečné a také málokdo ví, kde ta cesta je... Cítil jsem, že zde je náš opravdový domov. Můj vztah k osadníkům byl spíše pozitivní. Jsou to lidé, kteří jsou ochotni zemřít pro svou vlast a za kus půdy, kterou jsme dostali od Hospodina. Tam tato slova nemají prázdny význam. Většina osadníků tam opravdu přišla z víry a kvůli přesvědčení, že tam je naše země a místo pod sluncem.

Pak jste šel do armády?

Ano, na dva roky běžné služby v letech 1995–1997. Nastoupil jsem druhý den po-

tom, co byl zavražděn Jicchak Rabin. Sloužil jsem v Ramalláhu, měsíc v Gaze, pak v Tarkumiji u Hebronu. Vzpomínám rád na své kamarády z vojny, ale jinak to byla tvrdá, těžká služba. Součástí služby byla kontrola lidí, kteří vyjížděli z těchto oblastí na dálnici za prací do Izraele. Byly to tisíce lidí, tisíce tváří.

Měl jste strach? Bylo vám nepříjemné, že je musíte kontrolovat?

Člověk se zvykne na leccos. Pak už to nevnímá, nebojí se. Je to jen práce, ačkoli nepříjemná, ale někdo ji musí udělat, a proto ji dělá...

Po vojně jste začal studovat?

Tři dny po skončení služby, přijímací zkoušky jsem dělal ještě na vojně. Studoval jsem jidiš literaturu a jazyk, obecnou lingvistiku a židovské dějiny. Studoval jsem a současně jsem musel pracovat, abych zaplatil školné. Bylo to náročné, ale pěkné. Profesori se nám věnovali a měl jsem pocit, že nás vzdělávají i pro život, nejen pro studium. Zabývali jsme se reáliemi literárních děl, jejich historickým kontextem, okolnostmi života autora, pak přišel na řadu samotný text. Oblíbil jsem si spoustu jidiš autorů, Jicika Mangera, Šolema-Alejchema, Perece, Mendele Mojchera-Sforima, Aše, ale na žádného jsem se nespecializoval. Baví mě všichni.

Jak hodnotíte dostupné překlady z jidiš do češtiny?

Myslím, že východoevropská jidiš se přeložit nedá. Je to taková směs, která kromě samotné jidiš používala i mitlhochojč, pak aramejské, hebrejské prvky, ruská slova, ukrajinská slova. A skoro každé slovo je reflexe něčeho, co patřilo k tehdejšímu židovskému světu, k těm lidem, kteří v tom světě žili. Třeba nějakému muži v textu se říkalo „Dajč“. Ale nebyl to Němec, byl to muž, který se snažil vypadat moderně, byl oholený, neměl plnovous a neměl dlouhý kabát, ale spíš sako. Mluvil s německým přízvukem. Je to v podstatě postava maskila. Ale jak tohle můžete přeložit? U Šolema-Alejchema je tolik slovních hříček, že opravdu netuším, jak je rozlousknout, aniž by přitom překladatel psal u každého slova vysvětlivku. Je dobře, že nějaké překlady z jidiš máme, že tu je alespoň něco, ale řekl bych, že to je tak desetina krásy a bohatosti originálu.

Zabýval jste se třeba jidiš literaturou na území předválečného Československa? Na Podkarpatské Rusi?

Tady jidiš kultura až tak nekvetla, jidiš se mluvílo jen doma, a to ještě tak na přelo-

mu 19. a 20. století, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi byla tradice jidiš silnější, mluvili jí až do války. Ale že by se na tomto území psalo významně v jidiš, o tom nic nevím.

Proč jste pak z Izraele odešel? A proč do Prahy?

Hlavní důvod byl rodinný. Moje žena pochází z Čech a nakonec jsme se rozhodli usadit tady, a v Praze proto, že tu jsou Židé. Kromě toho jsem chtěl zkusit zase něco nového. Mám rád změny. Nejprve jsem pracoval v knihovně, byl jsem také zodpovědný za autorská práva muzea. Byla to výborná zkušenost se zajímavými lidmi, po kterých se mi stýská.

Teď pracujete na rabinátu.

Starám se o organizaci veškerého náboženského života v Praze: aby fungovaly synagogy, dohlížím na mašgiachy, starám se o košer potraviny. Já žil celý život mezi Židy, takže mě ta práce baví, nic mě tu zvlášť nepřekvapilo, snad jen její rozmanitost, ale ta je právě zajímavá: v jednu chvíli řešíme obřizku, v další přípravu pobytu bejt-dinu, za okamžik zas chystáme nějakou akci na šabat, pořád se něco děje a každou událost doprovázejí samozřejmě nejrůznější problémy. Chodí k nám spousta lidí se svými otázkami nebo s tím, co je trápí – těm se snažíme poradit. Z počátku mě to úplně zahlcovalo, doma jsem pak chodil jako mátoha, ale je to dobře – rabinát není jen úřad, má také, a vlastně hlavně, jednat s lidmi.

Jaké vám připadá židovství českých Židů?

Asimilace tu probíhala velmi silně, velmi rychle. Společnost tu je mnohem tolerantnější než v Rusku, kde byli Židé skutečně vykazováni ze společnosti, takže asimilace tam nedosáhla takové míry. Snažíme se něco tu udržet, ale hlavní slovo mají samozřejmě členové obce. Záleží na nich. Já si myslím, že náboženství k židovství patří, že jen díky němu jsme přečkali a nerozplynuli se mezi ostatními národy a že by byla škoda o ně přijít. Teď je situace samozřejmě lepší než před lety, protože lidé se k náboženství vrací. A já věřím, že zbožných Židů tu ještě přibude.

Jak se díváte na konzervativní či liberální judaismus?

Je to také cesta. Nijak bych se mu tady, na místě s touto historií a demografickými vyhlídkami, nebránil. Kromě toho si myslím, že lidé, kteří se o náboženství opravdu zajímají, nakonec stejně skončí u nás, u tradičního judaismu.

ALICE MARXOVÁ

HOUSLISTA A DIPLOMAT

Před 90 lety se narodil Henryk Szeryng

Jeden z velkých umělců 20. století, houslový virtuos Henryk Szeryng, má letos dvě výročí: 3. března uplynulo 20 let od jeho úmrtí a 22. září si připomeneme 90. výročí jeho narození. Narodil se nedaleko Varšavy v městečku Zelazowa Wola (mimochodem rodišti Fryderyka Chopina). Již od pěti let ho učila matka hře na klavír a harmonii, pak ho však přivábil jiný nástroj, housle. „Uviděl jsem je poprvé v rukou svého bratra,“ vzpomínal později. „Neuměl jsem si vysvětlit, jak je možné na tom malém černém hmatníku, bez čísel a barevného odlišení, nahmatat tolik různých tónů. Když jsem se pak sám učil na ně hrát, bylo velmi brzy zřejmé, že jsem objevil svůj nástroj...“ V patnácti letech už měl své první veřejné koncerty ve Varšavě, Bukurešti, ve Vídni i v Paříži.

NÁHODA S RUBINSTEINEM

Po vpádu nacistů do Polska zůstal Szeryng ve Francii, kde pak vystupoval na více než třech stech dobročinných koncertech pro vojáky a pro Červený kříž. Působil také jako oficiální tlumočnick polské exilové vlády v Anglii (ovládal perfektně 8 jazyků), v roce 1942 doprovázel polského premiéra do Mexika a zasloužil se o to, že se dostaly do země 4000 polských uprchlíků. O čtyři roky později se v Mexiku sám usadil, dostal zdejší občanství a přijal místo profesora na univerzitě v hlavním městě Mexiku. V té době se koncertně odmlčel.

Na americkém kontinentě vystoupil poprvé až v roce 1946, koncert však nezbudil velký zájem a zdálo se, že Szeryngova koncertní kariéra skončila. Vše změnila náhoda. V roce 1954 se setkal s Arthurem Rubinsteinem, který koncertoval v Mexiku, a v hotelovém pokoji mu zahrál Bachovy sonáty. Věhlasný klavírista byl jeho hrou natolik uchvácen, že ihned doporučil svému impresáři Solu Hurokovi, aby Szeryngovi zařídil světové turné.

Sol Hurok (původním jménem Solomon Izrailevič Gurkov, ukrajinský rodák, od roku 1906 v USA) byl jedním z největších amerických impresáriů, zastupoval takové osobnosti jako Marian Anderson, Fjodor Šaljapin, Arthur Rubinstein, Svatoslav Richter, Emil Gilels, Mstislav Rostropovič, Isaac Stern aj. Byla to jeho zásluha, že se Szeryng vydal na koncertní turné po více než 65 zemích, které mu otevřelo cestu ke slávě. Stal se váženým hostem světo-

vých koncertních síní, kde jeho vystoupení znamenalo vždy vrchol sezony, a také nahrávacího studia firmy Philips. Patří k několika málo interpretům, jimž se podařilo vtisknout nahrávkám živost koncertního provedení. „Na nahrávkách, právě tak jako na koncertech, upřednostňuji spontaneitu před jakoukoli přehnanou perfekcí,“ napsal o tom jednou. „Technické prostředky, které dnes můžeme při záznamu hudby využít, jsou obdivuhodné, ale nesmíme je zneužívat. Dokonalost podle mne obsahuje také aspekt spontánnosti, a ne pouze perfekce. Při natáčení gramo-

Sólista Henryk Szeryng pod taktovkou Alexandra Rahbariho – Pražské jaro 1986. Foto Zdeněk Chrápek.

fonových desek jsem se vždy snažil zachovat něco z té intimní, přímým sdělením ovlivněné atmosféry koncertního sálu, abych i médium gramofonové desky zahrnul do rozhovorů mezi umělcem a publikem.“

Nevystavoval na odiv svou techniku. Ta mu sloužila jen a jen k tlumočení autorova záměru. Na jeho hře je obdivuhodná křišťálově čistá intonace, o poznání jiná než intonace i těch největších světových houslistů, a jeho překrásný, vroucí a opalizující tón, který je výsledkem mistrovského vedení smyčce. Szeryngovými rukama prošlo mnoho skvělých nástrojů, většinou však hrával na housle Le Duc, které postavil slavný italský houslař Giuseppe Guarneri del Gesù. O Szeryngově vztahu k Izraeli svědčí mimo jiné i to, že věnoval svůj vzácný nástroj King David z roku 1734 od Antonia Stradivariho Státu Izrael. V roce

1972 jej vložil do rukou starosty Jeruzaléma Teddyho Kolleka, aby byl k dispozici koncertnímu mistru Izraelské filharmonie.

HOST PRAŽSKÉHO JARA

Henryk Szeryng byl velice častým a vítaným hostem Mezinárodního hudebního festivalu Pražské jaro. Poprvé tu vystoupil 1. června 1957 na recitálu s Janem Panenkou. Jeho vystoupení byla vždy hudebním svátkem a publikum na ně vzpomnělo. V roce 1966 přednesl v Praze Beethovenův koncert s Českou filharmonií za řízení Karla Ančerla, roku 1971 Brahmsův koncert a v roce 1973 ohromil pražské publikum podáním Paganiniho 3. koncertu *E-dur*. (Všechny koncerty snímala Česká televize a záznamy jsou dodnes uchovány. Byl by dobrý počín, kdyby je někdy odvysílala.) Na recitálech se posluchači nemohli Szeryngovy hry nabažít. Z jeho osobnosti vyzařoval na pódiu neobyčejný klid, byl zcela suverénním vládcem nad problémy houslové techniky i nad problematikou hudebního výrazu v kterékoliv stylové oblasti. Nebyl to však klid, z něhož by čísel chlad. Naopak. Ve svém dokonalém uměleckém soustředění plně vychutnával svůj vlastní požitek z díla. Posluchači měli pocit, že hraje nejen pro ně, ale i pro sebe.

Na svých koncertech pravidelně uváděl díla skladatelů ze své původní vlasti, ale také mexických autorů. Mexická vláda mu udělila diplomatický pas a působil jako mexický kulturní vyslanec. Několik snímků vzniklo i z umělecké spolupráce s Arthurem Rubinsteinem. Nahráli spolu např. Beethovenovu *Sonátu č. 5 (Jarní)*, *Sonátu č. 8* a *Sonátu č. 9 (Kreutzerovu)* a sonáty Brahmsovy. Szeryng je ostatně považován za jednoho z nejzasvěcenějších interpretů Brahmsova díla. Těžko by asi šlo spočítat, kolikrát během své kariéry hrál např. jeho *Koncert D-dur* (jen jeho záznamů existuje téměř 40): první je z ledna roku 1933, kdy jej jako čtrnáctiletý hrál s Varšavskou filharmonií, poslední z 1. března 1988, kdy ho nahrál s Rundfunk-Sinfonieorchester Saarbrücken v Kasselu. Dva dny po dokončení této nahrávky velký houslista, pedagog, diplomat a filantrop v Kasselu zemřel.

PAVEL KIRS

MODERNÍ BARBAR

Bernard Reder na cestě z Černovic přes Prahu do New Yorku

Bernard Reder se narodil 29. června 1897 v Černovicích, tehdy ještě patřících k Rakousku-Uhersku, do chasidské rodiny. Po 1. světové válce krátce studoval na pražské Akademii výtvarných umění, brzy se však vrátil do Černovic, kde se oženil a v kamenictví svého tchána tesal náhrobní pomníky. I tehdy udržoval spojení s Prahou, kde se dočkal i první výstavy, již mu uspořádala Krasoumná jednota roku 1926 v pražském Rudolfinu (41 barevných kreseb). O čtyři roky později po protizhidských výtržnostech v Černovicích odjel se ženou do Prahy, kde si najal jako ateliér prázdnou garáž. V té době se často stýkal s malíři Jakobem Bauernfreundem (1904 Zborov u Bardějova–1976 Londýn) a Endrem Nemesem (1909 východní Slovensko–1985 Švédsko), kteří byli jeho pracemi nadšeni. I díky nim se Reder postupně stal celebritou na pražské umělecké scéně a součástí zdejšího společenského života. Jeho dílo začal fotografovat Tibor Honty (1907–1968), původem Maďar, usazený v Praze, vynikající fotograf, který se časem specializoval na sochy a postupně vyfotografoval většinu českých a slovenských středověkých plastik i soch mnoha současných sochařů (nakonec vyfotografoval i sochy Henryho Moora).

V roce 1935 navštívili Rederův ateliér Emil Filla a Vincenc Kramář. Výsledkem byla souborná výstava dřevěných, keramických, bronzových a pískovcových plastik, ale také kreseb a dřevorytů v pražském Mánesu v září 1935. Nestávalo se často, aby tak monumentální výstavu v prestižní síni měl outsider, který nepatřil k žádné umělecké skupině ani k žádné československé menšině, nebyl Čech ani Slovák, ale Žid z Bukoviny, který náhodou žije v Praze a ne v Paříži. Výstava měla velký úspěch, psalo se o ní s velkým uznáním i za hranicemi.

V květnu 1937 odjíždí Reder do Francie, žije v Le Vésinet u Paříže, stýká se s Aristidem Maillolem, Moïsim Koganem, Jiřím Karsem a Mauricem Utrillem. Ještě v únoru 1940 vystavil plastiky na pařížské Výstavě čs. umění v Galerii Wildenstein, v květnu pak

v Galerii de Berri v Paříži. Následujícího roku vycestoval s manželkou na Kubu. Žil u přátel v Havaně, kde se stal členem malé komunity umělců a uspořádal dvě menší výstavy své grafiky a soch. V únoru 1943 se konečně dostal do USA. Nebyl tu ještě slavný a ocitl se úplně bez prostředků, našel však velkorysého ochránce z New Yorku, který ho nechal bydlet v prázdné vile na zahradním předměstí Forest Hills a dal mu tam dopravit i obrovské kamenné bloky. „*Tehdy žil ještě nucně, avšak mocně; a když se sejdou chudý spisovatel a chudý sochař, tak dovedou žít se svými ženami mnohem lépe a šťastněji než básníci a umělci bohatí,*“ vzpomínal jeho soused a přítel, původem

pražský spisovatel Johannes Urzidil na jejich společné hospodaření. A dodává: „*Miloval jsem jeho způsob práce s nejobtížnějšími materiály. Nejen z vápence a mramoru, nýbrž i ze žuly vyzvedal a v kovu vytvářel mocné figury ohromných proporcí. Měl smělého ducha a neuvěřitelně odvážné ruce. Už v Praze jsem nadšeně psal o jeho raných dílech a jeho pozdější vývoj, který vedl až ke slávě, mi dal za pravdu.*“

SOCHY A GRAFIKY

Umění Bernarda Redera vycházelo z tradice plastické výzdoby židovských náhrobků jeho rodného kraje, které pro svoji bohatou a rozmanitou plastickou výzdobu patří k nejpozoruhodnějším z celé východoevropské oblasti. Rederovy sochy jsou jednoduché, současně odvážné a originální, s hlubokým vztahem k materiálu. Jeho styl byl zcela původní, žádné školení jej příliš neovlivnilo. Působil jako samouk, který se náhle objevil s hotovým stylem,

odlišným od všeho, co bylo dosud v sochařství známo. Vycházel sice z klasické tradice, ale pokračoval ještě dále než Maillolel nebo Bourdelle, jeho sochy byly výrazem jakýchsi elementárních citů a vůle k životu. Jeho sochám kupodivu všichni rozuměli a obdivovali je jak obyčejní lidé, tak znalci. Každého oslovila velká energie,

kteřá v nich zůstávala skryta, když s velkým fyzickým úsilím osvobozoval postavy z kamenného bloku. Plastický objem, to bylo to podstatné, co dělá sochu sochou.

Také Rederovy dřevoryty a dřevorezy jsou neobyčejně zajímavé, s výjimkou jistého primitivismu a odvážných deformací mají ale docela jiný charakter než jeho plastiky. Jsou pojaté zcela graficky a často nesou literární obsah, poněvku ze židovského života v jeho rodném kraji, jistou naivitou a silou výrazu někdy připomínají Chagalla. Na počátku své umělecké dráhy, ještě v Rumunsku, maloval prý obrazy se smutnými náměty, které byly rovněž velmi neobvyklé a dokazovaly bohatství jeho umělecké osobnosti.

AKADEMIKEM V AMERICE

V roce 1948 získal Reder americké občanství. V letech 1954–56 pracoval a vystavoval dva roky v Římě a ve Florencii. Od roku 1958 jej zastupovala galerie World House Galleries v New Yorku, kde pravidelně vystavoval. V roce 1960 dostal grant na sochařskou tvorbu od Ford Foundation. Na přelomu let 1961 a 1962 se konala velká retrospektivní výstava jeho kreseb, grafiky a ukázek ze sochařského díla v prestižním Whitney Museum of American Art, v roce 1962 byl jmenován čestným členem-korespondentem Academy of Arts v New Yorku. Jeho díla jsou zastoupena ve sbírkách institucí jako Národní galerie v Praze, Museum of Modern Art v New Yorku, Whitney Museum of American Art a Jewish Museum v New Yorku, National Gallery of Art ve Washingtonu, Tate Gallery v Londýně a Izraelského muzea v Jeruzalémě. Když v roce 1969 vydal Johannes Urzidil své vzpomínky *Väterliches aus Prag und Handwerkliches aus New York* (O mém pražském tatínkovi a newyorském řemesle), věnoval je právě památce velkého sochaře. Bernard Reder zemřel v New Yorku před 45 lety, 7. září 1963. **ARNO PAŘÍK**

Bernard Reder v roce 1937. Foto Tibor Honty.

Sedící žena, pískovec, 1932.

Olga Hostovská

MECENÁŠ OTAKAR GUTH

V roce 1974, rok po smrti spisovatele Egona Hostovského, založila Reggie Hostovská, jeho americká vdova, literární cenu, která měla manželovo jméno připomínat.

O dva roky později přijela o prázdninách do Československa, aby se seznámila s vlastní svého muže a s místy, odkud pocházel. Tehdy mě požádala, abych ji doprovázela na cestě do Náchoda a rodného Hronova. Byla to dost smutná výprava. Špinavé uličky, rozpadávající se domy, slepá okna a panelákové škatule necitlivě zasazené do podhorské krajiny ničím nepřipomínaly malebný Starkov či tajemný Zbečnov z Hostovského románů.

Truchlivé dojmy ze setkání s realitou nám ale vynahradilo vřelé přijetí, jehož se nám dostalo od několika otcových spolužáků, kteří nám dělali průvodce.

Cestou z výletu mi Reggie vyprávěla o Ceně Egona Hostovského a o pohnutkách, které ji k založení vedly. Otec jí prý kdysi vyprávěl, že když byl mladý začínající spisovatel, podporoval ho finančně jeho starší kolega, aby mu ulehčil jeho literární začátky. Napadlo ji, že by bylo hezké, kdyby se toto přátelské gesto proměnilo v jakousi generační štafetu, a tak se rozhodla věnovat ročně tisíc dolarů ve prospěch českého spisovatele, jehož kniha bude podle úsudku poroty uznána za nejzajímavější ze všeho, co v předchozím roce vyšlo v některém z exilových nakladatelství. Členy první poroty byli publicista A. J. Liehm, spisovatel Josef Škvorecký a herec a dramatik Jiří Voskovec. Cena Egona Hostovského byla dlouho jedinou cenou pro nezávislou českou (a slovenskou) literaturu. (Cena Toma Stopparda byla poprvé udělena v roce 1984 a cena Jaroslava Seiferta v roce 1986.)

Reggie si ale nepamatovala jméno spisovatele, který Hostovského podporoval, a mně to tak dlouho vrtalo hlavou, až jsem po tom začala pátrat. Předpokládala jsem, že Hostovský musel svému staršímu kolegovi jistě nějak projevit svou vděčnost, a tak jsem věnovala pozornost dedikacím v jeho knihách z předválečného období.

OSM VĚNOVÁNÍ

Od roku 1926 do roku 1938 vydal Hostovský knižně celkem jedenáct titulů a v dedikacích k nim – když nepočítáme příbuzné – najdeme jména celkem osmi lidí. Literárně činných z nich bylo šest, dva zbývající zřejmě patřili do okruhu hronovských přátel.

Svůj román *Stežka podél cesty*, vydaný v roce 1928, věnoval dvacetiletý autor Maximu Stránskému. Hostovský rád používal ve svých knihách jmen svých blízkých a přátel, a tak se nám hned vybaví potřeštěný cesták a věčný snílek Maxa Brauna z *Domu bez pána*, „podobaný Maxa“, za něhož se „starkovští židé styděli a jen synové Richarda Adlera ho na smrt milovali“. Po skutečném Maximu Stránském jsem marně pátrala. V tereziánském archivu je sice Stránských Maxů i Maximiliánů dost, ale žádný neměl nic společného

Dr. Otakar Guth v roce 1932. Foto archiv.

s Náchodskem a vesměs byli nejméně o jednu generaci starší než Hostovský. V Náchodě, jak zjistila Mgr. Lydia Baštecká ze Státního okresního archivu v Náchodě, se jméno Stránský vyskytovalo, ale žádný nebyl Maxim. V roce 1930 byl ustanoven krajským rabínem Hugo Stránský, nar. 1905, a pobýval zde také obchodník Bedřich Stránský. V roce 1998, kdy jsem se tímto výzkumem zabývala, neříkalo jméno Maxim Stránský nic ani nikomu z Hostovského žijících vrstevníků.

Ve věnování k románu *Ztracený stín* z roku 1931 se setkáme se jménem MUDr. R. Hirsch. V tereziánském kartotéce jsem našla MUDr. Roberta Hirsche, narozeného 31. 7. 1899 v Hronově. 17. prosince 1941 byl odtransportován do Terezína, kde zemřel 16. 4. 1942. Tady bylo pátrání úspěšnější. Otec doktora Hirsche Bedřich, původem z Veselova u Žlutic, založil v Hronově,

společně s Juliem Löwenbachem, tzv. mechanickou tkalcovnu zhruba v téže době, kdy se zde usadil také otec Egona Hostovského. Robert maturoval na náhodském gymnáziu v roce 1917 a prospěl s vyznamenáním. Již předtím nastoupil domobraneckou službu. Se svou ženou Olgou z České Skalice měl dvě děti, obě narozené v Trutnově. 2. února 1942 byl na příkaz německých úřadů Bedřich Hirsch se svými třemi syny vyškrtnut z domovského svazku města Hronova a pozbyli tak zdejšího domovského práva.

Mezi zbývajícími šesti adresáty dedikací je otcovský přítel Ivan Olbracht (1882–1952), jehož *Podivné přátelství herce Jesenia* (1919) tak podivuhodně souznělo s Hostovského vlastní mladistvou tvorbou, dále básník a překladatel Josef Palivec (1886–1975), Hostovského kolega z ministerstva zahraničních věcí, a také dva Hostovského vrstevníci a blízcí přátelé – divadelní kritik Josef Träger (1904–1971), přezdívaný Theodor, a MUDr. Emil Neuman (1904–1944). Než se dostanu k posledním dvěma jménům, ráda bych se u něho zastavila. Kamarád Míla Neumann, autor povídkové knížky *Chlapec a putífar-ka* (Praha 1926), posloužil nepochybně Hostovskému jako předloha pro postavu bratra Jindřicha v románu *Dům bez pána*. Žil ve smíšeném manželství (měl dceru Milen, která později rovněž vystudovala medicínu) a za okupace si přivydělával psaním detektivek pod cizím jménem. Válku by byl nepochybně přežil, nebýt udání. Byl prý doslova umučen.

Zbývající dvě jména patří dvěma židovským přátelům z Prahy, významným představitelům českožidovského asimilačního hnutí: jsou to Jindřich Kohn (1874–1935) a Otakar Guth (1882–1943).

Jméno Jindřicha Kohna, autora posmrtně vydané knihy *Asimilace a věky* (1936), nebylo úplně zapomenuto a najdeme je dokonce v *Přiručném slovníku naučném* z r. 1963, a to s příznačnou poznámkou: „hlasatel česko-židovské asimilace proti sionismu“.

VENKOVAN V PRAZE

Posledně jmenovaného budeme v encyklopediích a literárních slovnících hledat marně, ač vedle práce *Podstata židovství* (1925) vydal i několik beletristických knih a pod pseudonymem Marten publikoval své literární, divadelní a výtvarné kritiky. Narodil se 9. května 1882 v Letech u Dobřehovic a do Prahy přišel na počátku 90. let studovat na akademickém gymnáziu, které ukončil v roce 1901. Potom vystudoval práva a – jak se dočteme v *Kalendáři českožidovském* (1932–33) v medailonu k jeho

padesátinám – „mladý student ... měl vlivem staršího bratra plnou hlavu Marxe, Engelse, Lasalla a plné srdce Březiny, Tomana a Neumanna“. Brzy po svém příchodu do Prahy se Otakar Guth účastnil činnosti studentské organizace Kapper a působil „po způsobu apoštola pravdy“ i mezi mladými lidmi z obchodů a živností, pro něž přednášel a psal. Ani po dokončení studií nepřerušil styky s akademickou mládeží: „Nebylo podniku, jemuž by nebyl stál dr. Guth v čele, ať již radou bohatých zkušeností svých, ať již účinnou pomocí...“

Ten upřímný zájem o mladé lidi nejspíš pramenil z vlastní zkušenosti venkovského chlapce, který se najednou ocitl v Praze a krušně se musel vyrovnávat s novým prostředím. Vypráví o tom próza *Starý dům* ze stejnojmenné knihy (1937), která je zajímavým pohledem na život josefovské čtvrti na břehu Vltavy v době před asanací:

Když přivezl v letech devadesátých minulého století Karel Braun svého desetiletého syna Petra na studie do Prahy, byl hoch z počátku jako v Jiříkově vidění. Přišel náhle z malé a tiché poberounské ves-

nice do velikého, neklidného města a hlava se mu všechna točila z víru a šumu na ulicích. Byl oslepen jako poutník, jenž vystoupí ze tmy do prudkého světla. Otec ho zavedl k tetě Bertě Schwarzové na tehdejší Janském náměstí proti Letné, dal mu na cestu několik dobře míněných rad, a už se začal nový život. (...) Maminka vypravila Petra do Prahy, jak nejlépe uměla: šaty z humpoleckého sukna měl přešíté po starším bratrovi; boty, které mu urobil místní švec Horák, byly pevné, ale ohromné, aby z nich nevyrostl.

Pýchou Petrovou byly však bavlněné červené punčochy, jež mu matka vlastnoručně po večerech upletla a jichž dostal s sebou šest párů. Ve třídě i na ulici vzbuzovaly zřejmě pozornost, již Petr dlouho nerozuměl a již si po nějakou dobu mylně a pro sebe lichotivě vykládal. (...) Od první chvíle dával hodiny a obědval každý den jinde. (...) Na rozdíl

od většiny svých spolužáků, kteří studovali za lepších podmínek, poznával brzy hlubiny života. Viděl často v bohatých pražských rodinách bezohledný boj o peníze a povrchní nános kultury, pod nímž prorážely požívačnost, sobectví a pomlouvačnost. Když srovnával prostý a srdcečný život na vsi, kde druh druhá znal a navzájem si pomáhal, s lhostejností a bezohledností ve městě, nebyl na váhách, čemu dát přednost. (...) Klášterní přísnost a kasárenská kázeň vládly ve starém rozviklaném činžáku, kde si děti nesměly hrát ani na dvoře, ani před domem. Kolik nocí proplakal Petr, než si poněkud zvykl na tenhle smutný a bezútešný život. (...)

Veliká radost Petrova byla, když mohl v létě pomáhat převážet přes vodu. (...)

Egon Hostovský (třetí zleva) přednášel v roce 1936 dělnickému sdružení na Kladně o literatuře. První zleva dr. Emil Neumann. Foto archiv O. Hostovské.

Vltava byla nečistá, lidé, kteří se převáželi na Letnou, nehovořili kamarádsky s převozníkem jako doma, ale byl to slabý ozvuk domova. Občas se vymrštila z vody ryba a Petr hned věděl, co to je. Jeho spolužáci, kteří byli z měst, neměli o těchhle věcech zpravidla ani tušení. Nepoznali ani druhy obilí, nerozoznali dub od buku, neznali brouky, motýly a nepoznali ani pěnkavu. Když Petr chodil po Letné občas s některým chlapcem, jehož učil, měl pocit, že vidoucí vodí slepce. K němu mluvila každá travina, jeho druh šel však vedle něho lhostejně ke krásám přírody. Jeho kamarádi četli vášnivě rádi romány Mayovy a povídky o indiánech a opájeli se dobrodružstvím v přírodě, ale když trochu sprchlo, utíkali před deštěm jako diví, aby si nezkazili šaty nebo nedostali rýmu. Petr se brouzdal v obrovských vesnických botách vesele v dešti a sněhu, jako by se nechumelilo.

CESTY K POKLADŮM

Není snad ani nutno dodávat, že autor těchto řádků měl nepochybně mimořádné pochopení pro mladého kolegu, který vyrostl mezi lesnatými kopci kladského pomazí, „po nichž se honí široké vlny všech odstínů zeleně a modří“. Je pravděpodobné, že Guth vložil některé své názory do úst jiné z postav své prózy *Starý dům*, zámožného advokáta doktora Klase, když vysvětluje, jak on chápe vlastenectví:

Chválíme Smetanu, chválíme Mánesa a Aleše, ale co děláme, aby naši žijící novodobí Smetanové, Mánesové a Alešové neživořili? Co děláme, aby pronikli do světa? Že jich nemáme? Ne a tisíckrát ne. Máme vynikající umělce, ale utloukáme je. Podívejte se na Myslbeka. Je to umělec světového

formátu. Jak jsme se postarali, aby jeho dílo proniklo na světové fórum? Co dělají naši průmyslníci – až na Waldesa, Bartoně, Morawtze a několik jiných –, naše veliké družstevní organizace pro umění a pro umělce? Vlastenectví až do těch hrdel a statků, ale aby to nestálo zlatku. Nemám osobní ctižádosti. Zúčtoval jsem se životem. Ale chci jednou ukázat prakticky a hmatatelně českému člo-

věku, že je tu problém českého umělce a že se mu musí pomoci.

Otakaru Guthovi věnoval Hostovský v roce 1934 svou povídkovou knížku, jejíž název v souvislosti s naším pátráním zní téměř symbolicky – *Cesty k pokladům*. Co zbývá dodat? Letos uplynulo od smrti Otakara Gutha právě šedesát pět let. Zemřel v Terezíně 14. srpna 1943 a dnes už jeho jméno neřiká nic ani většině literárních historiků. Jeho knihy vycházely kdysi nákladem Akademického spolku Kapper. Dvě z nich jsem našla v otcově knihovně, obě autorem podepsané. Když jsem je pročítala, došla jsem k přesvědčení, že oním laskavým a nezištným Hostovského mecenášem nemohl být nikdo jiný než jemný a citlivý doktor Otakar Guth. Na takové lidi bychom neměli zapomínat. Mohli bychom se od nich lecčemu naučit.

JÍST KOŠER V PRAZE

Košer styl a košer podstata v pražských restauracích – část I

„Jídlo jako vařila babička, rozvařené a bez chuti,“ shrnul svou zkušenost v jedné newyorské košer restauraci autor novinové recenze. Špatná pověst košer a židovské kuchyně je ovšem nespravedlivá. Kvůli omezením daným židovským zákonem, halachou, a vlastně díky těmto omezením dokázali Židé vytvořit jedinečnou kuchyni bez vepřového a ryb, jež nemají šupiny a ploutve, a bez toho, aby při vaření mléčné výrobky míchali s masem. Zákaz používat během šabatu oheň a elektřinu vedl Židy k tomu, aby vyvinuli pokrmy, jež se pozvolna pečou či dusí

Restaurant Dinitz v Bílkově ulici na Starém Městě.

po čtyřicet hodin. V rámci halachických možností se košer kuchyně lišila podle dostupnosti a ceny čerstvých surovin. Na březích Baltského moře Židé mohli spoléhat na hojnost ryb a jejich zdejší kuchyně využívala sledě a lososy; specialitou byla plněná ryba (gefilte fiš). Ve středomořských zemích zas převažovala rýže, maso a plněná zelenina.

Mimo Izrael a židovské části USA, kde mají svou košer verzi nejrůznější národní kuchyně (nyní především čínská), nabízejí v současnosti košer restaurace tři kulinařské styly: východoevropský, izraelský a americkou „Deli“ verzi východoevropské kuchyně. V Praze dostanete všechny tři.

DELI CUISINE A IZRAELSKÁ KUCHYNĚ

Východoevropská košer kuchyně používá košer ryby, jako jsou sledi (slanečci), lososi a kapři, dále vejce, škroboviny (hlavně vaječné nudle) a kuřata. Maso je spíše vzácné. Americká úprava této verze vedla k populární „Deli cuisine“, která se z New Yorku rozšířila po celých Spojených státech. Více využívá maso, a to hlavně v marinované a uzené úpravě. Běžné jsou třeba uzená krutí šunka nebo pastrami (uzené hovězí maso), pomazánka z kuřecích jater, která se servíruje na bagelu, uzená ryba (především losos) a tuňákový salát. Jako příloha se podávají kyselá okurky, zelí a bramborový

salát. Z pokrmů připravovaných o Pesachu si Američané vypůjčili slavnou a oblíbenou polévku s macesovými knedlíčky. Zatímco ve Spojených státech se východoevropská kuchyně v upravené verzi udržela, pod izraelským sluncem se doslova rozplynula. Izraelci si sice

o šábesu stále mohou pochutnávat na šouletu, o chanuka na koblihách a bramborácích a k obědu si dají řízek, ale izraelská kuchyně v podstatě převzala v upravené podobě kuchyni libanonskou. Je v ní hodně čerstvých salátů, které se jedí s pita chlebem, grilované

zeleniny a masa s rýží nebo se zeleninou, populární je tchini (sesamové máslo) a chumus (cizrnová pasta), v oblíbené jsou i papriky a cukety plněné rýží a masem.

Izraelská kuchyně je pepřejší a svěžejší než východoevropská a odtud pramení představa, že košer východoevropská jídla jsou rozvařená a bez chuti. Jenže tak to není – jako každá jiná kuchyně je i tato dobrá, pokud je náležitě připravená.

V Praze nabízí Dinitz Kosher hlavně izraelskou kuchyni, Chabad Shelanu kromě izraelských salátů podává i jídla v americkém stylu Deli. Restaurace Shalom na židovské obci a King Solomon nabízejí tradiční východoevropskou kuchyni a několik tradičních českých jídel, ovšem bez vepřového a smetanové omáčky.

DINITZ KOSHER: „KEN VE-LO.“

Nejmladší z pražských košer restaurací byla otevřena letos v červnu. Má zajímavou historii: původně to byla restaurace s názvem Dinitz, která nebyla košer, ale získala dobré ocenění ve španělských a italských turistických průvodcích. Pak ji

koupil izraelský obchodník, který vlastní ještě další restaurace v indickém a českém stylu, a přetvořil ji v „košer styl“ s názvem Bissli. Bissli znamená v hebrejštině „moje sousto“ a stejně se jmenuje značka populární křupavé pochutiny s umělými příchutěmi (falafelovou, cibulovou nebo chutí rožněného masa). Jenže košer styl není totéž co košer.

Košer znamená víc než se jen vyhnout nekošer produktům, jako je vepřové. Zvíře, z něhož pochází maso, musí být poraženo předepsaným rituálním způsobem. Jinak je možné, že sice jíme „ve stylu košer“, ale košer to rozhodně není. Jedno z tradičních židovských povolání byl šochet, jehož prací byla rituální porážka zvířat. Například Suchet, anglický herec, který vynikl v roli Hercula Poirota v oblíbeném televizním seriálu, měl nejspíš předka, který by dnes bez problémů dostal zaměstnání v České republice – veškeré košer maso se sem totiž dováží a to podstatně zvyšuje jeho cenu.

Košer podniky mají několik stupňů přísnosti; ten nejvyšší získají ty, v nichž i mléko a chléb vyrábějí výlučně Židé. Dinitz Kosher má právě tuto nejvyšší značku kašrutu. Nová restaurace též oživila původní jméno Dinitz a v jídelníčku naleznete i několik druhů těstovin, takže italská a španělská turistická, kteří poslechnou doporučení svých postarších průvodců, nepřijdou zkrátka.

Obsluhoval nás indický číšník, který předtím pracoval v indické restauraci Taj Mahal, již vlastní tentýž muž jako Dinitze. Dozvěděli jsme se od něj, že majitel přijel do Prahy nejprve jako manažer řetězce obchodů s oděvy Kenvelo. V hebrejštině tento výraz znamená „ano a ne“ a stejnými slovy bych odpověděl na otázku: „Doporučujete jídlo v Dinitz Kosher?“

Bez mašgiacha to nejde...

Jídelní lístek ve výloze je kratší než menu, které dostanete v restauraci. Obsahuje izraelské saláty (až 100 Kč), těstoviny a sendviče (po 200 Kč), různé ryby kolem 400 Kč, stejky za 400 až 600 Kč. Vybrali jsme si směs sedmi malých salátů, celkem za 500 Kč. Dostali jsme: matbuchu, velmi pálivý salát s chilli, který byl výborný; syrské olivy – celkem slušné; babaghanuš – lílkový krém s tchinou, který nechutnal nic moc, protože obsa-

hoval málo tchini; salát z kukuřice s olivami, což není ani příliš izraelská, ani zajímavá kombinace; vynikající po marockém způsobu upravenou pálivou mrkev; dobrý turecký salát ze sladkých paprik a fádni nakládanou zeleninu (zelí, mrkev a zelenou papriku). K salátům jsme si objednali pita chléb, který byl čerstvý a měkký, dále bílý chléb a olivový chléb – ty už tak čerstvé nebyly.

Zvláštní porce falafelu (128 Kč) byla výborná, svěží a šťavnatá. Jak jistě víte, falafel je smažená směs cizrny, strouhanky a bylinek. Čím víc strouhanky a méně cizrny, tím je falafel horší. Ten náš byl velmi chutný.

Jako hlavní chod jsme měli grilované kuře (250 Kč) a roštěnou na rožni (300 Kč). Na to, že se tato restaurace specializuje na grilovaná masa, nás oba chody zklamaly. Grilované kuře by mělo být připraveno z mladých kusů (v hebrejštině *pargiot*), ale naše pocházelo z kuřecích prsou. „Roštěnka“ byla jehněčí. Obě masa byla jemná, ale takřka bez jakéhokoli koření, a servírovali je s minimem omáčky a jen s několika kousky zeleniny. Správný způsob je grilovat okořeněné maso a podávat je na porci chumusu anebo tchini, se zeleninou a klidně s pilafem.

Požádali jsme o vodu z kohoutku, ale číšník nám řekl, že v restauraci žádná není, že můžeme dostat jen minerálku s bublinami nebo bez, která stojí 39 korun. Toalety byly čisté, umyvadlo mělo metilu (rituální nádoby na mytí rukou před jídlem), ale chyběly tu papírové ručníky nebo elektrický vysoušeč rukou. Vybavení restaurace je neutrální. Má moderní design se spoustou diagonálních linií na zdech, vymalovaných v bílé a béžové barvě, ale postrádá výraznější tvář. Těch pár „nostalgických“ předmětů jako starý kufr nebo dřevěný mlýnek na kávu působí spíš uměle a atmosféru příliš nevytvářejí. Vybavení zůstalo zřejmě z doby, kdy ještě Dinitz nebyl Dinitz, natož košer, a může tam klidně zůstat i poté, kdyby se znovu změnil majitel. Restauraci by neškodila dekorace s židovským nebo izraelským charakterem.

SHELANU: „JEN JEDINÝ PLÁTEK...“

Manažery podniku Shelanu (Náš) jsou představitelé chasidského Chabadu v České republice, manželský pár z USA a Jihoafrické republiky, ale vaří tu kuchař s asijskými rysy a obsluhují slovenští číšníci. Musí být příjemné tu pracovat, protože během naší návštěvy se v ní pohybovali tři číšníci, plus jeden, který měl sice volno, ale přišel se raději

Podnik Shelanu v Břehové ulici.

bavit se svými kamarády. Menu sestává hlavně z izraelských salátů (každý za 50 Kč), blincesu (180 Kč) a sendvičů ve stylu Deli za 120 až 200 Kč. Je zřejmé, že se jedná o nejlevnější košer restauraci v Praze; má také lidovější a uvolněnější charakter než Dinitz Kosher.

Objednali jsme si šest salátů (výběr tří za 140 Kč). Porce byly velmi štědré, ty tři saláty vydaly za celou večeři. Talíř chumusu byl velký a chutný, jen citronu a olivového oleje mohlo být víc. Salát matbucha byl

méně pálivý a vydatnější než v Dinitzu. Salát s názvem „tabule“ skládající se z burgulu (lámané pšenice), rajčat, petrželky, citronu a olivového oleje se tolik nepovedl, protože obsahoval málo petržele a rajčat a místo burgulu v něm byl kuskus. Zajímavou přísadu tvořily mátové lístky, ale chuť citronu i oleje mohla být výraznější. Zeleninový salát byl čerstvý a byla ho spousta, ale z neznámého důvodu byl posypán krutony. Salát ze špenátových lístků a s ananasem a mandlemi jsem dřív neznal, a je to zajímavá a výborná kombinace. Guacamole, salát založený na avokádu, byl vynikající a do izraelské směsi zavedl mexický prvek. K salátům jsme dostali sezamovou bagetu. Nebyla čerstvá, nekřupala (přítom by stačilo vložit ji před servírováním na chvíli do trouby nebo do toustovače).

Jako hlavní chod jsme si dali sendvič s pastrami (uzeným hovězím masem) a blincesy (palačinky) s bramborovou náplní a houbovou omáčkou. Jídelní lístek hlásal, že sendviče jsou „ve stylu Deli“. Sendvič se soleným hovězím masem se jmenuje Coney Island po někdejší židovské čtvrti v jižním Brooklynu, která se proslavila zábavním parkem. Sendvič s pastrami pojmenovali East End, zřejmě po části Londýna, v níž se v britské me-

tropoli původně usadili východoevropští Židé (dnes ji obývají hlavně Pákistánci). Sendvič se salámem je zas pojmenovaný Rochester, po městě na severozápadě státu New York, které se proslavilo jako domov výrobce filmů Kodak. Skutečnost, že jen jediný sendvič je pojmenován po nějaké newyorské čtvrti, mě měla varovat, že „styl Deli“ je právě tak Deli, jako je „košer styl“ košer. Newyorské Deli sendviče se proslavily tím, že jejich náplň je tlustší než bagely nebo housky, do kterých je vložena. Václav Havel vzpomíná v knize „Prosím stručně“ na svůj pobyt ve Washingtonu, D. C. a stěžuje si, že americké sendviče byly tak objemné, že je mohl stěžít ukousnout. Asi by bylo přehnané očekávat v pražské restauraci tloušťku náplně na americké Deli úrovni. Jenže já dostal na každé půlce bagety jediný (sic!) tenký plátek pastrami! O jeho chuti se nemohu vyjádřit, protože zcela zanikla v chlebové hmotě. K sendviči jsme dostali bramborový salát. Brambory byly rozvařené, takže ztratily pevnost, která je pro salát tak důležitá. Lepším dojmem zapůsobily blincesy s náplní ze šťouchaných brambor okořeněných solí, černým pepřem a smaženou cibulkou. Jemnou chuť doplňovala houbová omáčka. Jako moučník jsme si objednali tvarohový koláč bez tvarohu. Bylo to nejpříjemnější překvapení naší večeře – skvostný koláč, který představoval vynalézavý způsob, jak vyřešit jeden z nejstarších problémů košer kuchyně – dát si po masitém jídle pořádný moučník bez použití mléčných ingrediencí.

Kontakt na uvedené restaurace: Dinitz Kosher, Bílkova 869, 110 00 Praha 1 (www.bissli.cz); Chabad's Shelanu Café

Shelanu má lidovější charakter.

&Deli, Břehová 8, Praha 1 (www.shelanu.cz). AVI NAFTALISOHN

(Autor je vysokoškolský pedagog původem z Izraele, působící v Evropě a v USA. V příštím čísle: Restaurace Shalom a restaurace King Solomon. Z angličtiny přeložila am, foto jd.)

KDE VŠUDE MAJÍ ŽIDÉ DOMOV

Krátká návštěva v zemi, kde zítra znamená včera

Ten titul je maličko pozměněný, ale během cesty mně mnohokrát vytanul na mysl.

Německo-rakousko-švýcarská cestovní kancelář Studiosus pořádá zájezd do Arménie. Program je skvělý, zaměřený zčásti na rané, velice pozoruhodné křesťanské památky Arménie, zčásti na překrásnou, z velké části absolutně netknutou přírodu. Neopomíná ani minulou a sou-

Sídlo Židovské obce v Jerevanu.

časnou politickou situaci země, ale ani ekologické prvky nepříjdu zkrátka: chudá země nemá prostředky na odstraňování ani zpracování odpadů či redukování exhalací, nelze to přehlédnout. Německá průvodkyně sype z rukávu jeden vtip za druhým, vesměs Rádio Jerevan. Arménské průvodkyně to zjevně není příjemné.

Před odletem jsem na internetu zjistila, že Jerevan má svou židovskou obec vedenou rabínem Gershonem Meir Bursteinem, adresa ani telefonní číslo nebyly dostupné; ty jsem pak dostala v hotelu Marriott v Jerevanu.

Náš program je nabitý k prasknutí, můj mobilní telefon v Arménii nefunguje. V neděli, těsně před odletem, bych ale mohla vyšetřit pár hodin volna.

RABÍN NEMÁ ČAS

Pomalou, pomaloučku se blíží k arménské průvodkyni Hasmik. Nemám zdání, jak bude reagovat na mou prosbu, aby za telefonovala do synagogy ona. Ale Hasmik nemá s mým přáním žádné problémy. Od samého začátku mě uzavřela do srdce, neb jsem jediný účastník zájezdu, který mluví rusky. Arménci používají k mému údivu ruštinu stejně jako arménštinu; netkala jsem se s nikým, kdo by ruštině nerozuměl, ani s nikým, kdo by jí rozumět nechtěl. To není v zemích bývalého Sovětského svazu tak docela samozřejmé. (Že v Arménii prý není antisemitismus, to jsem se dozvěděla až později.)

Vůbec, je mi tu moc příjemně, v Arménii není můj zjev nikterak nápadný, zapadnu sem dobře a pouze jedinkrát se mě zeptal kněz v klášteře, který moje skupi-

na navštívila, jestli náhodou nejsem Ara-mejka.

Hasmik volá na židovskou obec. Mluví arménsky, takže jí nerozumím. Tlumočí mi, že nemají čas, a to ani v pátek, ani v sobotu, ani v neděli. Škoda.

Přesto se v neděli dopoledne vypravím do ulice Nar Dos 23. Ulice Nar Dos není uprostřed města, ale není těžké ji najít. Horší je to

s číslem 23, protože na polorozpadlých domech, které v Jerevanu ani jinde v zemi nejsou žádnou zvláštností, povětšinou žádná čísla nejsou. Budovy v Jerevanu nejsou v tak katastrofálním stavu po zemětřesení, nýbrž následkem chudoby. Lidé jsou nesmírně milí a pozorní, po nějaké době bloužení sem a tam mi skutečně někdo ukáže směr: mezi dvěma zboženinami je asi metr široká křivolaká ulička, a když dvakrát zahrnu v té uličce za roh mezi nepředstavitelně nuznými příbytky, octnu se přímo před Židovským náboženským centrem Arménie.

Obec sídlí v dvoupatrové chaloupce na můřích nožkách, z prvního do druhého patra vedou uzoučké železné točité schody vně budovy. Dveře jsou otevřené, vcházím a ptám se po rabínovi.

V místnosti sedí několik chlapečků nad učebnicemi a muž středního věku s modrou sametovou kípou, který je zřejmě vyučuje. Muž mě posílá o patro výš, je si asi jistý, že tam patřím, na nic se mě neptá.

O patro výš má kancelář rabín. Mladý muž bez kipy, zato se zápisníkem pod paží, stojí před dveřmi do kanceláře. Dozvídám se od něj, že čeká na rabína, rabín ještě nepřišel.

Rabín se objeví asi za půl hodiny, má důležité jednání s čekajícím mladíkem. Mezi dveřmi mu podávám vizitku a předem připravený dopis s prosbou o kontaktní e-mailovou adresu, přes kterou bych mu

popřípadě někdy později mohla položit několik otázek.

Rabín nemá čas; termíny se musí sjednat telefonicky. Snažím se mu vysvětlit, že o to jsem se právě téměř týden předem snažila. Mezi dveřmi mi sdělí, že se v Americe na kongresu seznámil s Janem Munkem a posléze navštívil Terezín. Požádá ještě muže z přízemní učebny, který s ním chce taky nutně mluvit, aby mě dovedl do druhého patra. Pak se definitivně ztratí za dveřmi miniaturní kanceláře.

OBEC ŽIJE

Muž s modrou sametovou kípou mě vede do druhého patra, pro moje churavá kolena jsou ty schůdky docela výkon.

Synagoga je místnost o několika čtverečních metrech. Muži i ženy tu sedí a modlí se, někteří si tiše povídají.

Zpět v prvním patře. V hlavní místnosti tu sedí několik holčiček s učebnicemi a předseda Židovského kulturního centra obce Willy Weiner je poslouchá a opravuje, čtou hebrejsky a překládají do ruštiny a zase z ruštiny do hebrejštiny. V poslední řadě sedí starší paní a také se účastní vyučování.

Ve dvanáct hodin končí dopolední lekce, holčičky odcházejí a po jedné se trousí další skupina dívek na další vyučování.

Willy Weiner mi věnuje přestávku ke krátkému rozhovoru.

Dozvídám se, že jerevanská obec má asi 500 členů. Obec žije dosti aktivním životem. V pátek, v sobotu, ale i v neděli se členové scházejí.

Obec vlastní poměrně velkou knihovnu s náboženskou i světskou literaturou. Dětská nedělní škola připravuje mimo jiné di-

V jerevanské synagoze.

vadelní představení k oslavám svátků. V létě pořádá obec pro děti a mládež tábor v oblasti Artěku, o kterém se moje generace učila ve škole – tam byli posíláni za odměnu sovětskému, ale i vybraní pionýři z jiných socialistických zemí.

Pro penzisty a ty, kteří mají hodně hluboko do kapsy – myslím, že takových žije v Jerevanu dost –, podává obec čtyřikrát v týdnu obědy. Kdo potřebuje, může dostat potraviny a léky.

Podobně jako náš *Roš chodeš* vychází v Jerevanu měsíčník *Magen David*; informuje o životě obce, o politických událostech v Arménii, které se nějakým způsobem týkají židovských občanů, o Izraeli.

Menší židovské komunity existují ve Vanadzoru a u Sevanského jezera. Do roku 1988, kdy Arménie zažila zemětřesení, žili Židé také v Gyumri. Odhaduje se, že dnes v celé Arménii žije 800–900 Židů. Velká část uzavřela smíšená manželství, prý většinou ženy jsou Židovky a muži Arménci.

DRUHÉ PŘEKVAPENÍ

Během rozhovoru se k nám přidala Angela Bagdasarian. Angele je odhadem 40, povoláním je umělkyně, poněkud kreslí. Napadlo mě, že téměř každý Arménc musí být nějakým způsobem umělec, žít a přežít v této zemi, která má v současnosti asi padesátiprocentní nezaměstnanost, je umění samo o sobě. Arménci žijící mimo svou vlast posílají peníze a drží tím Arménii při životě. Některé částky jsou určeny přímo jednotlivým rodinám, ale třeba horské tunely nebo silnice je možno vybudovat jen díky peněžním darům jednotlivců ze zahraničí.

Rodina Angely se před lety přistěhovala z Kyjeva. Na rozdíl od Ukrajiny prý

...a výhled ze synagogy. Foto na této dvoustraně autorka.

Děti si prý zpravidla určí samy až v dospělosti, jestli budou mít národnost židovskou, nebo arménskou; podle Arménců je totiž národnost daná otcem.

ODKUD PŘIŠLI ŽIDÉ

Podle historických pramenů přivedl do Arménie Židy coby zajatce král Tigran z Palestiny někdy mezi léty 95–55 před občanským letopočtem. V 19. století přicházeli aškenázští Židé, hlavně z Polska, a sefardští Židé z Persie. Ti, kteří žijí v Arménii dodnes, sem přišli v třicátých letech 20. století z různých republik Sovětského svazu. Za druhé světové války sem byli Židé z různých oblastí SSSR (hlavně z Ukrajiny), deportováni.

Velký příliv Židů nastal v sedmdesátých letech minulého století, kdy státní antisemitismus byl v Sovětském svazu natolik citelný, že mnozí požádali o vystěhování do Izraele, které ale nebylo povoleno. Proč odcházeli do Arménie, k tomu se ještě vrátím. Za perestrojky pak většina přistěhovaných odešla do Izraele.

Další odliv Židů nastal v letech 1992–1993 za války v Karabachu.

v Arménii prakticky neexistuje antisemitismus. Je to představitelné, Arménci mají ve svých dějinách mnoho podobných prvků s židovským národem. Zatímco v Arménii žijí 3 miliony Arménců, na 7 milionů jich žije v diaspoře. V roce 1915 zažili Arménci genocidu, při které byl minimálně milion lidí z jejich národa vyvražděn.

Není nezajímavé, že ani původce genocidy Turecko, podobně jako mnoho jiných mocných států tohoto světa (mezi nimi Německo) vinu Turecka za genocidu Arménců dodnes oficiálně neuznalo.

NA ZÁVĚR

Willy Weiner kromě toho, že řídí Židovské kulturní centrum obce, je také hudebním skladatelem, dirigentem a přál by si, aby se uskutečnila výměna hudebních skupin mezi pražskou a jerevanskou židovskou obcí. Možná, že by to nebyl špatný nápad.

VĚRA TRNKOVÁ, Heidelberg

BYTČA

Bytča je mestečko ležiacie na brehoch Váhu asi 20 kilometrov vzdialené od Žiliny. ŽNO je v Bytči zaznamenaná v druhej polovici 18. storočia, najstarší cintorín, ako aj doložená prítomnosť židovských obyvateľov je spreď roku 1720. Istou kuriozitou židovskej Bytče a k nej prilahlých komunit je pôvod tamojšieho obyvateľstva, ktorý sa odvodzuje od sefardských Židov, vyhnaných roku 1492 zo Španielska. Prvá synagóga v Bytči slúžila už v roku 1801, novšia a ešte aj v súčasnosti jestvujúca stavba ju nahradila roku 1886.

Po budapešťianskom kongrese (1868), keď sa židovské obce Uhorska delili na ortodoxné a neologické, ŽNO v Bytči sa odmietla v zmysle kongresu deklarovať a neskôr získala úradné označenie „status quo ante“ (stav ako prv). Po roku 1926 boli „status quo ante“ a neologické obce združené pod označením „Ješurun“. Zaznamenané štatistiky počtu židovských obyvateľov Bytče a jeho okolia medzi rokmi 1851 až 1931 hovoria o približne troch až piatich stovkách obyvateľov, asi 10 % celkovej populácie mesta. Dôsledkom holokaustu obec zanikla, aj keď v povojnovom období žil v meste malý počet holokaustu „surviverov“.

Spoločensky najvýznamnejšou rodinou v Bytči boli Popperovci. Patrili k najmajetnejším rodinám v rámci celej monarchie. K obrovskému majetku sa dostali prostredníctvom obchodu s drevom. Barón Leopold Popper (1821–1886) bol povýšený do šľachtického stavu, jeho syn a dedič barón Dr. Armín Popper (1860–1924) bol poslancom uhorského parlamentu za mesto Čadca. Po ňom sa dedičom obrovských popperovských majetkov stal Dr. Lothar Popper (1887–1963), nositeľ najvyšších rakúsko-uhorských vyznamenaní z čias 1. svetovej vojny. Lotharov syn, Ing. Viliam Popper, umrel bez potomkov v cudzine. Popperovci sa výrazne podpísali pod rozvoj všetkých inštitúcií ŽNO v Bytči, boli aj donátormi mnohých židovských obcí

Spomenutá budova synagógy v povojnovom období už neslúžila svojmu pôvodnému určeniu a jej súčasný majetkovo-právny status je nejasný. Druhou pamiatkou židovskej Bytče je cintorín v Hliníku nad Váhom (od r. 1946 časť mesta Bytča). Cintorín v šesťdesiatych rokoch minulého storočia značne chátral a bol vandalizovaný. Čiastočná rekonštrukcia sa začala r. 2006; vtedy začala aj prvá fáza opravy impozantnej hrobky rodiny Popperovcov. Žiaľ, koncom nasledujúceho roku bol cintorín opätovne terčom vandalského útoku a časť náhrobných kameňov bola nenávratne poškodená. Rekonštrukcia cintorína bude pokračovať v blízkej budúcnosti v závislosti od množstva získaných finančných prostriedkov. JARO FRANEK

ARCHITEKT JACQUES GROAG A JEHO PRAŽSKÁ VILA

V památkové zóně vilové čtvrti Na Hřebenkách v Praze na Smíchově stojí nenápadná vila, kterou projektoval a postavil olomoucký rodák, později známý český a anglický architekt Jacques Groag, žák Adolfa Loose. Odborníci i laická veřejnost se obávají, že architektonicky cenná vila brzy z jejich čtvrti zmizí. Funkcionalistický

Podle Památkového ústavu i pražského magistrátu nemá vila Šebor žádnou hodnotu.

dům totiž patří investorské firmě, která v jeho sousedství staví rozsáhlý bytový komplex. Památkáři ale zaspali se zápisem vily do seznamu chráněných objektů.

Architekt Jacques Groag se narodil v roce 1892 v Olomouci, studoval na tamním reálném gymnáziu, pak architekturu a stavební inženýrství na Vídeňské vysoké škole technické. Počátkem 20. let navštěvoval soukromou školu architektury Adolfa Loose ve Vídni. Samostatnou architektonickou činnost zahájil v roce 1925, kdy se účastnil soutěže na koncertní síň v Olomouci, za kterou dostal 3. cenu. V letech 1926–28 se podílel na realizaci tak významných projektů, jako byl vídeňský palác Wittgenstein-Stonborough od jeho kolegy a olomouckého spolužáka arch. Paula Engelmana a Ludwiga Wittgensteina a vily Moller od Adolfa Loose.

V druhé polovině 20. let Groag navrhoval úspěšně moderní interiéry a významně se uplatnil jako designér sériově vyráběného nábytku z ocelových trubek. Ve svých obytných stavbách dovedl citlivě kombinovat přísně racionální funkcionalistické formy s lyrickým architektonickým výrazem (V. Šlapeta). Jednou z prvních byl rodinný dům dr. Steinera v Perchtoldsdorfu

u Vídně (1930), který detaily připomíná vilu na Hřebenkách. V roce 1931 Groag realizoval pozoruhodný vikendový domek nedaleko Vídně, který vyniká jasným rozvrhem a elegantní dřevěnou konstrukcí s předsazenou terasou. Zabýval se také řešením lidového rodinného domku, který představil na výstavě Werkbundu 1932 ve Vídni.

Poměrně rozsáhlá byla Groagova tvorba v Olomouci. Z větší části se jednalo o návrhy interiérů, dochovány jsou však především jeho samostatné stavby. První byla vila Pauly a Hanse Briessových, v níž projevil svůj smysl pro změkčení funkcionalistické architektury a její organické spojení s přírodním prostředím. Následoval rodinný dům manželů Seidlerových s náznakem *Raumplanu* v několikaúrovňovém bytovém prostoru, propojeném se zahradou systémem teras. Z dalších realizací v Olomouci uvedme dům F. Briesse a poměrně strohou vilu umělcova bratra Emanuela Groaga.

Jacques Groag od dětství po celý život také kreslil a maloval obrazy, částečně expresionisticky laděné, portréty někdy lehce karikující (zejména autoportréty), které velmi oceňoval i jeho dlouholetý přítel Oskar Kokoschka.

V druhé polovině 30. let se informace o Groagově díle v německých odborných časopisech ztrácejí, možnost publicity byla pro avantgardního židovského architekta stále obtížnější. Po „anšlusu“ Rakouska uprchl Groag v září 1938 z Vídně do Olomouce a odtud do Prahy, kde jeho pobyt připomíná jediná stavba – rodinný dům Gustava Šebora, ředitele litvínovských závodů, v ulici Na Hřeben-

kách 41, čp. 2365/V na Smíchově, v předválečné vilové čtvrti se stavbami převážně z 20. a 30. let. Vily, kterou postavil v roce 1938, si původní majitel příliš neužil, brzy byl nucen emigrovat. Také Groag odjel koncem roku 1938 do Anglie, kde se po válce významně podílel na obnově válkou zničeného Londýna. Zemřel nečekaně při návštěvě ve Vídni v roce 1961. Jeho pozůstalost je uložena v londýnském Victoria & Albert Museum. To je pocta, které se dostává nejvýznamnějším světovým architektům: jeho dílo je významným příspěvkem k historii střeoevropské architektonické moderny a zasloužilo by si památkovou ochranu.

VILA ŠEBOR A JEJÍ OSUDY

Groagova pražská vila Šebor je řešena svobodněji než ryze funkcionalistické stavby 30. let, největším stupkem ortodoxní moderně je nízká stanová prejzová střecha, která ji nenásilně začleňuje mezi starší zástavbu v sousedství. Výrazně se odlišuje uliční a zahradní průčelí – jižní průčelí do zahrady je funkčně členěno dlouhou terasou v úrovni prvního a zapuštěnou pavlačí v úrovni druhého patra. Vpravo zvýšené první patro tvoří vystupující prosklený rohový arkýř s kdysi nádherným výhledem na Prahu (nedávno zastavěným sousedním bytovým komplexem). Pro stavbu je charakteristická jednak výrazná opuková kvádríková podezdívka (upomínající na stavby Adolfa Loose), jednak velmi jednoduché původní zábradlí terasy a pavlače, štíhlé sloupky a lehké mříže na oknech v přízemí, původně natřené žlutou barvou (stejně jako u Loose). Vila má pod sebou poměrně rozsáhlou zahradu a stojí patrně na jednom z nejlepších míst se širo-

Budování železobetonových komplexů ve vilové čtvrti památkářům nevaří.

kým rozhledem na jižní část Prahy. Daleko méně nápadné je hlavní průčelí do ulice, na němž zaujme především velmi jednoduchý (až puristický) portikus s postranní-

mi zídkami a kulatým okénkem, podobně řešený i v případě již zmíněné vily dr. Steinerova v Perchtoldsdorfu.

Vila Šebor po válce sloužila diplomatickým službám, které jí poskytovaly jako rezidenci belgickému vyslanectví. Díky tomu se také donedávna dochovala v neobyčejně dobrém stavu, včetně částí původních interiérů. Současný majitel, společnost ARTA, tuto historicky i umělecky cennou památku moderní architektury postupně devastuje a rozebírá její interiér.

Vstupní portikus. Foto na str. 16–17 autor.

ry i měděné oplechování vikýřů a okapů, aniž by byla provedena jakákoliv dokumentace dochovaných detailů stavby a zakreslení zařízení jejích interiérů. V bezprostředním sousedství stejná společnost na místě jiné vilky právě dokončuje rozsáhlý železobetonový komplex o 17 bytech, který zcela zabírá původní zahradu parcely a svojí výškou i šířkou postupně zastíňuje kdysi vyhlášený výhled na Prahu a výrazně znehodnocuje charakter vilové čtvrti i její status památkové zóny. Protože podobný projekt je přichystán i na místo vily Jacquesa Groaga, které z toho důvodu hrozí demolice (označovaná za přestavbu), místní obyvatelé vytvořili Občanské sdružení Hřebenka a již po několika měsících bojují za záchranu domu i památkového a přírodního charakteru zdejší vilové čtvrti. O prvky vybavení interiéru vily projevil zájem Umělecko-průmyslové muzeum, stavební firma ho však patrně stačila v tichosti zlikvidovat. Podle Národního památkového ústavu, který vypracoval posudek ke stavebnímu řízení, vila údajně žádnou architektonickou hodnotu nemá. A památkový odbor magistrátu má stejný názor!

ARNO PAŘÍK

ZEMŘELA ANITA FRANKOVÁ (1930–2008)

Stalo se, co jsme vůbec nečekali, nedokázali si představit. Zemřela Anita Franková, těžko pochopit a smířit se s tím. Při předoperačním vyšetření k banální operaci jí zjistili těžkou chorobu srdce, které nakonec (10. 8. v Praze) podlehl.

Její nečekaná smrt zasáhla nejen rodinu, ale i množství přátel. Anita byla naše kamarádka, spolupracovnice, s ní odešlo všechno, co znala a věděla.

A nebylo toho málo. Vždycky si vzpomene na její zvláštní humor, na její schopnost vcítit se do situace druhých, pomoci slovem i skutkem. Její životní zkušenosti jí k tomu dávaly moudrost.

Narodila se (13. 7. 1930) jako jediné dítě v rodině advokáta v Litomyšli. Krásné a šťastné dětství ukončil Mnichov. Rodina se přestěhovala do Prahy, kde ji zastihla okupace se všemi protizidovskými opatřeními, včetně zákazu školní docházky. Anita místo páté třídy navštěvovala jen ilegální kroužek. Tatínek náhle zemřel.

V létě 1942 byly s maminkou deportovány do Terezína. V dívčím domově L 410 se seznámila s děvčaty, s nimiž se pak přátelila celý život. V prosinci 1943 byly s maminkou zařazeny do transportu s cílem Osvětim, rodinný tábor. Koncem července 1944 se dostaly do tábora Stutthof a poté do jeho pobočného tábora Gutttau. Společně prožily, chatrně oblečené a vysílené, evakuační pochod vězňů. Když se po delším pochodu vrátili do tábora, Anita onemocněla, a dalšího pochodu už nebyla schopna. Obě proto spolu s několika málo vězni zůstaly v táboře. Jen náhodou unikly smrti, když esesáci začali vězně vraždit injekcemi, střelbou, údery pažbou pušek. Anita s maminkou po několika ranách upadly do bezvědomí, ale za nějaký čas se probraly na sněhu: esesáci byli pryč. Za tři dny je našli vojáci Rudé armády a převezli je do nemocnice v Syzrani a Kujbyševu. Domů se vrátila nejprve Anita v listopadu 1945, její maminka až v březnu 1946. O čtyři toky podějí však na následky zranění z Gutttau zemřela.

Všechny Anitiný vzpomínky a vlastně celý její život byl pevně spojen s maminkou, která jí svou pohotovostí a statečností několikrát zachránila život.

Po návratu se Anitě podařilo vystudovat obor dějepis-archivnictví na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. V roce 1951 se také provdala a narodila se jí jediná dcera Ela. Po promoci pracovala několik let ve Státním ústředním archivu jako archivářka, od 1. října 1969 až do své smr-

ti, tedy téměř čtyřicet let, byla zaměstnána v pražském Židovském muzeu. Podílela se na vytvoření Dokumentačního střediska, z něhož později vzniklo oddělení holocaustu. Můžeme říci, že počáteční rozčlenění a uspořádání písemného, fotografického a knižního fondu je zachováno až do dnešních dnů. Reprezentovala muzeum při jednáních s médii, byla častým hostem v rozhlasových i televizních pořadech. Podílela se jako kurátorka na přípravě mnoha výstav, které dokumentovaly období šoa.

V poslední době se rozhodla, že skončí práci v oddělení holocaustu, protože si plánovala (cituji z nedávno dopsané vzpomínky): „Budu se více věnovat svým přátelům, zajdu občasn na nějakou kulturu, dám si do pořádku své věci, přečtu starou maminčinu korespondenci, dokončím rozřídění fotografií. Jsou to krásné plány, snad je splním, moc času mi už asi nezbývá. Doufám ale, že mi zbývá toho času ještě dost k tomu, abych dohonila, co jsem v rámci plnění samých povinností v životě zameškala, a mohla si i do sytosti užít svoje milované holky – Elinku a Aničku.“

To se jí bohužel nespěnilo.

Anna Hyndráková, Jana Šplíchalová
oddělení holocaustu ŽMP

* * *

Jsem rád, že jsem s ní mohl posledních čtrnáct let v Židovském muzeu pracovat, že jsem s ní mohl hovořit, že jsem jí mohl naslouchat. Nebyla z těch, které podle zažitých konvencí považujeme za věřící. Vyzařovala však rozhodnost člověka, který sám od sebe, bez hledání v textech proroků, kazatelů či filosofů jednou provždy ví, že tento svět nejvíc ze všeho potřebuje lásku, poctivost a dobrotu. Že je to svět, který se neobejde bez vzájemného pochopení, slušnosti, laskavosti, a když je třeba, pomoci. Takový je dozajista i odkaz velkých lidí víry a právě takové poselství nám všem Anita Franková zanechává.

Pro Anitu Frankovou byla sounáležitost s židovským společenstvím přirozená a silná. A proto mi dovolu, abych v tuto chvíli, kdy se s ní na věčnost loučíme, připomněl výrok z talmudského traktátu *Pirke Avot*, Moudrosti otců, přisouzený rabimu Šimonovi: „Existují tři koruny,“ pravil. „Koruna Tóry, koruna kněžství a koruna vlády. Ale koruna dobrého jména je nade všemi.“

V srdcích i myslích nás všech je Anita Franková takovou korunou obdařena.

Leo Pavlát, ředitel ŽMP

DEML FILOSEMITOU ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Čtenáři deníku 24 hodin (5. 8.) se dozvěděli, že k vítězům soutěže „Zhubni do plavek s VZP“ patří úředník Ivan Berkovič. Deník otiskl i foto před a po a zeptal se, jak hodnotí soutěž a její průběh: „S výsledkem jsem spokojen, protože jsem nastartoval

Kresby Antonín Sládek.

pokles váhy a zpevnil svou postavu,“ řekl Berkovič (60). ■ Média informovala o nepovoleném shromáždění ultrapravicové Dělnické strany v Hradci Králové. Některé noviny (např. deník Právo 19. 8.) upozorňovaly na to, že na shromáždění zazněly antisemitské projevy a že zástupci Dělnické strany děkovali na svých webových stránkách policii za to, že nezasáhla. ■ Brněnský deník (20. 8.) referoval o tom, že Endré Steiner, „poslední žijící funkcionalistický architekt, který část života spojil s Brnem, oslaví 20. 8. v Atlantě sto let.“ Steiner se za války snažil „zabránit transportům Židů do koncentračních táborů“; jak, to deník nepřesnil. ■ Všechna česká média zaznamenala 40. výročí sovětské okupace Československa; řada z nich (např. Respekt, 18. 8.) připomněla osm statečných sovětských občanů, kteří na Rudém náměstí demonstrovali proti invazi. Okamžitě se na ně vrhli tajní, začali je bít a „nadávat do špinavých Židů“, jak vyprávěl Právo (22. 8.) jeden z osmi statečných, Viktor Fajnberg. Na otázku „Bál jste se?“ odpověděl: „Upřímně ano. Jako malé dítě jsem zažil antisemitské nálady v Rusku. Věděl jsem, jak bolí, když vás někdo napadne. Věděl jsem, že mě akce na Rudém náměstí bude bolet.“ Na otázku „Šel byste na náměstí znovu?“ řekl mj.: „Největší nebezpečí pro svět je nedělat nic. Co mám dělat tváří v tvář tragédii v Gruzii?“ Kdyby žil v Rusku, šel by demonstro-

vat znova. ■ Deník Metro (22. 8.) přinesl rozhovor s polským hercem Maciejem Stuhrem, který hraje ve filmu *Operace Dunaj*, jenž se zabývá invazí „spřátelených armád“ v 1968. Tenkrát na „na hranicích stály polské matky, v rukou držely kříže a prosily Boha, aby požehnal polským vojákům“, řekl kromě jiného. Mezi „temné stránky polských dějin“ řadí rovněž vztah k Židům za války i po ní; „židovský problém až doteď tkví kdesi pod povrchem“, myslí si. ■ Na téma Jakub Deml a pod titulkem „Tvořivý impulz vyvoleného básníka“ přinesl A2, kulturní týdeník (20. 8.) rozhovor s japonsko-americkým sémiologem moravského původu a znalcem Demlova díla Josephem Normonem Rostinským. Na zajímavě formulovanou otázku „Ve zdejší publicistice se od 90. let stereotypně opakuje, že Jakub Deml byl antisemita. Vy jste přednášel o sémiotice antisemitismu... Jak se na toto obecné mínění díváte?“ odpověděl: „Jestliže byl antisemita, o čemž já pochybuji ... potom mě udivuje, že by to mělo někomu v současných, antisemitských Čechách vadit. Při svých přednáškách v mnoha českých a moravských městech jsem se setkal s mnohými mladými antisemity. Bylo mi nepochopitelné, jak mohli nenávidět někoho a něco, o kom a o čem nic nevěděli...“ A ještě zcela překvapivě: „Jak známo, Deml měl i židovské přátele a sponzory. V době německé okupace a perzekuce se Deml svým úchvatným a diskrétním způsobem dovedl Židů zastat; on si byl vědom toho, že první křesťané byli Židé... On pochopil, že nacistické vyhlazování Židů znamenalo i vyhlazování křesťanství. V jeho díle je ta myšlenka všudypřítomná a ti, kdo to nechtějí vidět, pouze překrucují smysl Demlových prací.“ ■ Týdeník Respekt (4. 8.) publikoval nekrolog předního polského disidenta, historika a politika (po r. 1989 ministr zahraničí) Bronisława Geremka, který napsal jeho přítel Adam Michnik. Geremek přežil varšavské ghetto (i s matkou v úkrytu), otec, rabín, zahynul v Osvětimi. ■ Nedělní Víkend (23. 8.) zaznamenal životní příběh Emila Skamene, kterého židovští rodiče zachránili za války tak, že ho ukryli v náhradní pražské rodině. O svém původu se dozvěděl až roku 1969, když už žil v další emigraci. Skamene patří k významným světovým imunologům, je mistrem Americké lékařské koleje, což je „nejvyšší medicínské ocenění v zaoceánských krajích“. V 80. letech objevil lidský gen bránící nástupu

tuberkulózy, což „zcela převrátilo pohled na vznik infekčních chorob“. ■ Pod titulkem „modernita jako odkaz“ publikovaly Literární noviny (14. 7.) obsáhlý text o Lence Reinerové, poslední německy píšící pražské autorce, která zemřela a letos v červnu; její smrt podle týdeníku znamená „institucionální závazek pro ty, kdo chtějí dál předat potenciál pražské německé literatury“. ■ Pod titulkem „Prožit 20. století“ a v rubrice „Relax“ přinesly Lidové noviny (4. 8.) obsáhlou ukázkou ze vzpomínek významného amerického chemika českožidovského původu Herberta Morawetze. ■ Na „světově známého nukleárního fyzika“ Jana Sterna (1942–srpen 2008), profesora na Université Paris-Sud, Orsay, vzpomněly Britské listy. Jan Stern emigroval z Čech po r. 1968. ■ „Jsme jednou z mála evropských zemí, kde se může prodávat pronacistický román W. L. Pierce *Permerovy deníky*.“ (Prima, 4. 8.) ■ Pod titulkem „Byla jsem hipík!“ otiskl týdeník Reflex (31. 7.) rozhovor s „jednou z nejlepších hereček dneška – i minulosti“, Meryl Streepovou, nositelkou Oscara, mj. za hlavní roli ve filmovém dramatu *Sophina volba* (1982). Na otázku, odkud pochází její příjmení, řekla mj.: „Z Holandska, je to původně židovské jméno, historii rodu jsme vystopovali až do patnáctého století. Někteří Streepové se stali katolíky, jiní protestanty, jiní zůstali Židy.“ ■ Některá média,

např. Radiožurnál (1. 8.), připomněla 65. výročí povstání vězňů ve vyhlazovacím táboře Treblinka a jednoho z vězňů, kteří přežili, Čecha Richarda Glazara, který po r. 1968 emigroval z rodné země. Vrátil se sem po r. 1989. ■ Magazin Práva (2. 8.) přinesl portrét herce Davida Duchovného; připomíná mj. jeho „mužnou postavu“, „pohled věrného štěněte“, inteligenci a fakt, že se „narodil v New Yorku do rodiny amerického Žida Amrama a skotské rodačky Margaret“. (tp)

IZRAEL: GRUZÍNSKÉ SOUVISLOSTI

Československo už není tak univerzální heslo, jako bývalo. Čtyřicátým výročím sovětské okupace se izraelská média samostatně nezabývala, nepočítáme-li připomínku v rozhlase. Zato se zabývala aktuální souvislostí. Neviděli jsme ve válce v Gruzii ozvěnu sovětské invaze do Československa 21. srpna 1968? Rusko-gruzínské boje vyvolaly pozornost ve Svaté zemi ne proto, že by přímo ohrozily bezpečnost Izraele, ale proto, že ilustrují změny, které se týkají globálně zapojeného Izraele.

KDE JSI BYL 21. SRPNA?

Válka začala tím, že gruzínská armáda 8. srpna napadla separatistickou provincii Jižní Osetie. Ta je už 17 let pod ochranou Moskvy, která tamním Osetincům rozdala ruské pasy (aby mohla chránit své občany). Útok selhal a gruzínské jednotky byly vytlačeny ruskými, což by ještě nebylo nic mimořádného. Mimořádnou situaci vyvolal až ruský postup do nitra Gruzie. Ruské tanky převálcovaly značnou část suverénního státu, jeho území, měst a též infrastruktury, což vyvolalo vzpomínky na československý srpen.

V listu *The Jerusalem Post* to líčí Pinchas Landau v článku „Srpnové tanky“. Mnozí si ještě pamatují, kde byli a co dělali 13. srpna 1961, když se dozvěděli, že východoněmecký režim začal pod ochranou ruských tanků stavět berlínskou zeď. Ještě více lidí si pamatuje, kde byli a co dělali 21. srpna 1968, když ruské tanky vjely do Československa, nemluvě o tancích drtících maďarské povstání v roce 1956. Suma sumárum, podle Landaua žije dost lidí narozených zhruba před rokem 1970, kteří viděli a slyšeli ruské tankové kolony vjíždějící do té či oné země nebo o nich alespoň četli, leč i pro ně to už byla historie.

Proto ruská invaze do Gruzie vyznívá tak rozdílně pro různé vrstvy obyvatel. Pro starší generaci, jež má ještě zažitou studenou válku, působily ty tanky jako dějů va. Pro ty mladší, kteří si již navykli na vítězné dogma o nezadržitelném postupu dějin k demokracii, právnímu státu a tržní ekonomice, ta válka nedává smysl – vyznívá spíše jako odsudek ukvapených a horkokrevných Gruzinců. A pro většinu to bylo prostě jen otravné vyrušení od mediální atrakce – olympijských her v Pekingu.

Jenže navzdory Landauově skepsi mnozí v Izraeli – hlavně v jeho výkonné moci – hodně zbystřili. Může za to fakt, že právě Jeruzalém se podílel na výcviku a vyzbrojování gruzínské armády. To vyvolává otázky spojené nejenom s bezpečností Izraele, ale i s posílenou rolí Ruska ve světě, ba dokonce s morálkou židovského státu.

Izrael udržoval a chce nadále udržovat dobré vztahy s Ruskem i Gruzii. Před srpnovou válkou, když bylo jasné, že provokace Moskvou chráněných separatistů narážejí na boječtivost gruzínské vlády vedené prezidentem Saakašvilim a vše mívá ke střetu, své zbrojní dodávky zastavil, což umožňuje rozdílný výklad. Zachoval se Izrael správně

Korektně s Ruskem, ale nezradit Gruzii. (Premiér Olmert s bývalým ministrem obrany Ivanovem.) Foto archiv.

jako ten, kdo nechce přilítat olej do ohně? Nebo nechal malý stát ve štychu podobně, jako se sám cítil být podražen Francií, když ta mu počátkem roku 1967 – v předvečer šestidenní války – odmítla dodat již objednané a zaplacené zbraně? V médiích se ta paralela neobjevila, ale někdo by mohl připomenout i dodávky československých zbraní v roce 1948, rozhodujících pro přežití právě zrozeného Izraele. Těž nevyřčený protiargument ale říká, že proti ruské vojen-

ské mašinerii v maličké zemi by žádná výzbroj z Izraele neobstála.

S PŘÍTELEM BAŠÁREM

Na mezinárodní rovině se Izrael snažil vystupovat víceméně jako neutrální. Již měsíce před válkou, za zostřující se situace v Jižní Osetii, odmítl gruzínské požadavky na prodej těžších zbraní. (Dodával přístroje pro noční vidění, pušky, bezpilotní průzkumné letouny a další výzbroj v hodnotě kolem 100 milionů dolarů ročně.) S vypuknutím války zastavil vývoz úplně, hlavně proto, aby nedráždil Rusko k dodávkám sofistikované výzbroje Íránu a Sýrii.

V Jeruzalémě nešlo o konsenzuální rozhodnutí, nýbrž o spor mezi ministerstvy zahraničí a obrany. Na úplném zastavení dodávek trvali diplomaté, zatímco vojáci jim vyčítali naivně zjednodušující pohled. S jasným postojem vyrukoval ministr obrany. „Považujeme Rusko za velmi důležitou zemi v regionálním i globálním měřítku, ale s Gruzii máme přátelské vztahy,“ řekl Ehud Barak. „Izrael, zvláště po své vlastní zkušenosti, musí ručit za to, že neopouští přátele v čase zkoušek.“ Slovo muže neobstálo proti stanovisku diplomatů, nicméně ani jejich argumenty mnoho neznamenaly proti síle a ráznosti Moskovy. Stačil k tomu týden.

V neděli 10. srpna Izrael oznamuje ukončení zbrojních dodávek Gruzii. V úterý 12. srpna šéf ruské ambasády v Tel Avivu Anatolij Jurkov chválí Izrael, že během konfliktu prokázal vyvážený postoj, a oceňuje prohlášení ministryně zahraničí Cipi Livniové (to vyjadřuje neutrální zájem na ukončení konfliktu, leč zdůrazňuje územní celistvost Gruzie). Ale již úterý 19. srpna přináší posun. Zástupce náčelníka ruského generálního štábu Anatolij Nagovicyn na tiskové konferenci v Moskvě viní Izrael z vyzbrojování a výcviku gruzínské armády. Izrael prý plánoval dodávat Gruzii těžké zbraně, elektroniku a tanky, ale obchod nevyšel. Proč? To Nagovicyn nevyštělil.

Zato den po jeho slovech přijel do Ruska syrský prezident Bašár Asad a 21. srpna, na výročí sovětské okupace Československa, oznámil, že zvažuje žádost Moskovy o rozmístění ruských raket v Sýrii.

Blízký východ se stále mění. Ještě před pár lety se zdálo, že s ním hýbou islamističtí teroristé. Teď nabízí Rusko Sýrii rakety a Amerika Izraeli protiraketový radar. Kdo by to si pomyslel?

ZBYNĚK PETRÁČEK

Kalendárium

NA PŘELOMU LÉTA A PODZIMU 1648, tedy před 360 lety, obyvatelé Starého Města pražského statečně ubránili Kamenný most. Něco o tom ví každé dítě, které navštívilo bludiště na Petříně a prohlédlo si vedle instalované dílo Karla a Adolfa Liebscherových. Deset a půl metru dlouhá dioráma zobrazuje střet Pražanů se švédským vojskem, jež předtím obsadilo a po dobrém zvyku válečníků vyplenilo Hradčany a Malou Stranu. Větší děti mohou navíc vědět, že do úporných bojů zasáhli také pražští studenti. Ale ani učenci, dokonce současní a přední, většinou nezaznamenávají, že se do obrany Starého Města tehdy významně zapojili také Židé. Přitom to nebylo vůbec obvyklé, naopak. Židé v křesťanské Evropě už řadu století nesměli nosit zbraně ani v ghettu, nesměli sloužit v armádě a se zbraní v ruce se směli bránit jen s vědomím vrchnosti.

Tak například při první křížové výpravě v roce 1096 se podle kronikáře Kosmy pražští Židé postavili útoční-

Boj o Kamenný most – dioráma, výřez.

kům, kteří je olupovali, nutili ke křtu, zabíjeli nebo brali do otroctví. Nedopadlo to však nijak dobře: Židé sice pobili asi 200 pogromistů, ale při pogromu zanikla židovská obec „in vico wyssegradensi“, ve vyšehradském podhradí. Podle historika J. Prokeše křížácký antisemitismus padl tehdy v Čechách „na úrodnou půdu“ a Židé se raději začali stěhovat, jenže kníže Břetislav jim zabral všechnu majetek, včetně domů a nářadí. „Ó, co peněz bylo tehdy pobráno bídným Židům,“ liboval si později Kosmas, který se netajil protižidovským zaujetím. Pozoruhodnější je Břetislavův názor, že majetek, který Židé, tehdy ještě svobodní lidé, získali, patří zemi, v níž ho nabyli (nebo rozmnožili), respektive panovníkovi té země. Tento názor se brzy prosadil ve středověku a nezmišel vlastně dodnes; důsledně ho uplatňovali nacisté a komunisté. To je už ovšem jiná historie. V každém případě se Židé u nás až na výjimky nesměli do nedávné doby sami bránit a byli odkázáni na ochranu panovníka či jiné vrchnosti, jejímž byli majetkem. Taková ochrana nebyla zdaleka a vždy účinná.

VRAŤME SE VŠAK DO ROKU 1648. Pražští Židé tehdy, kromě obvyklých finančních příspěvků na válečná vydání, obstarávali tradičně protipožární a strážní službu (Švédové ostřelovali město z děl a snažili se zapálit domy smolnými věnci), pracovali na opevněních, působili jako válečné spojky a bojovali po boku ostatních Pražanů. Měli své raněné a dvaadvacet mrtvých.

Pozoruhodné je, že zatímco tyto prokázané skutečnosti historici často ve svých historických dílech opomíjejí, s oblibou zaznamenávají skutečnosti daleko méně prokázané, které někdy patří spíše do legend. K takovým lze zařadit často tradovanou zprávu, že císař udělil po r. 1648 pražské židovské obci odměnou za její zásluhy právo užívat vlastní znak, Davidovu hvězdu, do níž byl umístěn „švédský klobouk“. Zprávu vyvrátil před nedávnem historik A. Putík z pražského ŽM, podle něhož jde o romantickou legendu, již poprvé zmiňuje český básník V. B. Nebeský, spiritus agens neúspěšného pokusu o vznik česko-židovského hnutí v polovině 19. století. Putík také vyvrací pověst, že právo užívat prapor dal pražským Židům Karel IV.; podle něho tak učinil až Vladislav Jagellonský.

Davidova hvězda, (hebr. *magen David*, doslova štít Davidův) je starobyklým magickým symbolem, užívaným mnoha národy, který hrál velkou roli v astrologii, alchymii a kabale, kde je zmiňována i jeho magická protektivní role. Na prapor pražské obce se podle Putíka dostala někdy po r. 1527 a odtud se začala v 17. st. šířit po Evropě. Obecného uznání a rozšíření dosáhla v 19. století, kdy se stala náboženským symbolem judaismu, postupně pak byla převzata jako symbol sionismu a židovského národního hnutí.

V LETOŠNÍM ZÁŘÍ si chceme připomenout: rabína a učence **MICHAELA SACHSE** (3. 9. 1808 Velký Hlohovec–31. 1. 1864 Berlín), spisovatele a novináře **WILLYHO HAASE**, jednoho z představitelů poslední generace autorů „pražské německé literatury“ (7. 7. 1891 Praha–4. 9. 1973 Hamburk), rabího **ABRAHAMA KOHNA** (1. 1. 1807 Zalužany–7. 9. 1848 Lvov) a novináře a prozaika **FRIEDRICHU TORBERGA** (16. 9. 1908 Vídeň–10. 11. 1979 Vídeň). (tp)

Z NOVÝCH KNIH

Friedemann Bedürftig: TŘETÍ ŘÍŠE A DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA. Lexikon německého nacionálního socialismu 1933–1945

Tuto knihu jsme si zvykli vídat v knihkupectví Levných knih, ovšem protože i z nich pomalu mizí, je dobré na ni upozornit. Jedná se o velmi kvalitní výkladový slovník věnovaný třetí říši a druhé světové válce. Dílo naučné, ale také čtivé, zachycující „velké dějiny“ i detaily, které vystihují atmosféru doby. České vydání slovníku je výborně edičně připravené, lze jej používat jako spolehlivý pramen při studiu i při práci s textem. Slovník obsahuje přes 1500 hesel, jež mapují německé, ale částečně i světové dějiny období let 1933–1945. Hesla, která se týkají nacionálního socialismu, představují jak důležité osoby ve státě, straně, společnosti a ozbrojených silách, tak konkrétní historické události, významné instituce, jevy, nejruznější dobové atributy či více méně zapomenuté skutečnosti. Stejně je zpracována válka: pojednává se o ní jako o jednotlivých událostech, tedy velkých i méně významných bitvách, vojenské technice, válečných zločinech apod.; současně je vždy objasněno, jaké místo zaujímaly v jejím vývoji.

(Z německého originálu přeložil Petr Dvořáček; vydalo nakladatelství Prostor v Praze roku 2004, 667 stran. Původní cena byla 599 Kč, současná cena v LK je 199 Kč.)

Jaroslav Čvančara: NEKOMU ŽIVOT, NEKOMU SMRT III. – Československý odboj a nacistická okupační moc 1943–1945.

Třetím dílem završuje autor svou dvacetiletou práci, při níž se mu podařilo shromáždit více než čtyři tisíce fotografií a dokumentárního materiálu z období Protektorátu Čechy a Morava. Ilustrují jak hrdiny a zrádce, tak příběhy obyčejných lidí okupované země. Knihu zakončuje autor líčením rozhodujících bojů na východní frontě a vítězstvím Spojenců. Nezapomíná ani na poválečné události, procesy s válečnými zločinci, ale také odsun Němců z českého území.

(Vydalo nakl. Laguna v Praze roku 2008, 415 stran, 1938 fotografií; cena: 1500 Kč.)

H. G. Adler: NEVIDITELNÁ STĚNA

Hlavní postava Adlerova autobiografického románu je Artur Landau, který přežil holocaust a nyní žije v Anglii. Pracuje na svém životním díle, historické práci o vlastní životní zkušenosti. Kvůli nesdělitelnému prožitku koncentračního tábora naráží na pomyslnou zeď, která jej odděluje od ostatních a komplikuje mu nejen práci, ale i život. Kniha je zajímavým dokumentem o okolnostech vzniku Adlerova stěžejního díla, historie terezínského ghetta *Terezín 1941–1945*.

(Z němčiny přeložila Iva Kratochvílová; vydalo nakl. Barrister a Principal v Brně roku 2008, 444 stran, cena 445 Kč.) (am)

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(společenský sál, Maiselova 18)

Podvečer Yvonne Přenosilové

■ Ve středu **17. září v 15. 00** zavítá mezi nás herec **Jiří Štěpnička**. (Pořad se koná za finanční podpory Magistrátu hl. m. Prahy. Změna programu vyhrazena.)

Káva o čtvrté

V pondělí **22. září v 14.30** navštíví naši „kavárnu“ zpěvák **Karel Gott**. Přijďte, čeká nás velmi příjemné odpoledne. Tradiční občerstvení, vstup volný. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

KONCERT SKUPINY NIKITOV

■ Dne **4. 9. od 19.00** se ve Španělské synagoze koná koncert skupiny Nikitov. Nizozemsko-americký akustický kvartet zpívá a hraje jidiš písně aškenázských Židů a židovské písně s prvky cikánského jazzu. Vedoucí souboru zpěvačka **Niki Jacobs** zpívala v USA se slavnou skupinou *The Klezmatiks*. Její spoluhráči (housle, kytara, kontrabas) mají klasické hudební vzdělání a hráli v USA s hudebníky klasickými, bluesovými i jazzovými. Vstupné je 80 Kč. Pořádá VKC ŽMP.

KONCERT KANTORŮ

■ ŽOP a FŽO zvou na koncert mužského pěveckého sboru z Izraele **Jerusalem Cantors Choir** pod vedením sbormistra kantora Binyamina Glickmanna. Koná se **7. září v 19.00** v Jeruzalémské synagoze. Na programu jsou liturgické, jidiš a izraelské písně.

Vstupenky zdarma si můžete vyzvednout u paní Evy Fantové, Jáchymova 3, tel. 226 235 051, fantova@kehilaprag.cz, denně od 10–12 hodin. Koncert se koná u příležitosti Evropského dne židovské kultury.

ŠABAT CHAZANUT

■ Téměř po sedmdesáti letech obnovují vrchní pražský a zemský rabinát, Federace židovských obcí, Židovská obec v Praze a Pražská škola synagogálního zpěvu a liturgie **Šabat chazanut** v Jeruzalémské synagoze. Všechny šabatové bohoslužby v Jeruzalémské synagoze ve dnech **5. září** (od 19.00, kabalat šabat a maariv) a **6. září** (od 9.00 šachrit, čtení z Tóry a musaf) povedou skvělí kantoři, doprovázeni sborem *Jerusalem Cantors Choir*.

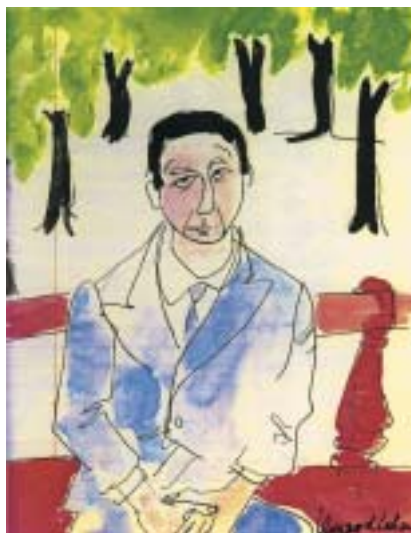
Kantoři a sbor také povedou šabatové písně během jídla v pátek večer ve 20.30 a v sobotu ve 12.30 v restauraci Šalom.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM V PRAZE

(Maiselova 15, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v **18.00** a vstup na ně je 20 Kč.

■ **2. 9.:** *Sarajevo – mé město ze zlata*. Projekce dokumentárního filmu o sarajevské židovské komunitě. Uvádí Jechiel Bar-Chaim, předseda americké JDC pro země Evropy. Anglické titulky, beseda je tlumočena.

KULTURNÍ POŘADY

Leonard Cohen – Autoportrét z *Knihy toužení* (Book of Longing), česky Argo 2008.

■ **15. 9.:** *Tumbalajka*: klezmer, lidová hudba východní Evropy, ale i Gustav Mahler a Dmitrij Šostakovič. Učinkují: Karin Sarkisjan (Arménie) – zpěv, Viktor Ehlscheidt (Německo) – akordeon, Václav Eichler (ČR) – klarinety, saxofon, tarogato. Vstupné 50 Kč.

■ **16. 9.:** Jehuda Nir: *Zmařené dětství*. Prezentace knihy vydané nakl. Millennium Publishing, autobiografického příběhu chlapce, který přežil válku pod falešnou identitou, zúčastnil se varšavského povstání a několikrát těsně unikl smrti. Beseda s autorem, profesorem psychologie žijícím v New Yorku, moderuje a tlumočí spisovatelka Iva Pekárková.

■ **17. 9.:** *Pojďme spolu do muzea...* Povídání s pracovníky Židovského muzea v Praze. Část 6. – dokumentace a historie ŽM. Eva Kosáková – vedoucí sbírkového oddělení a vedoucí odboru muzejních sbírek, Magda Veselská – kurátorka sbírky textilu.

■ **18. 9.:** *Maimonidových třináct článků víry*. Cyklus přednášek vrchního zemského a pražského rabína Karola Efraima Sidona. Článek devátý.

■ **22. 9.:** PhDr. Monika Vrzgulová, CSc. (Ústav etnologie AV SR): *Návraty slovenských Židů domů*. Přednáška z cyklu *Židovská menšina v Československu v poválečných letech*.

■ **24. 9.:** *Hebrejská Bible a starověké mýty: nové pohledy, nová hodnocení*. Část 1.: Mýtus tzv. matriarchátu, mýtus posvátného sňatku, mýtus Mirjam z Magdalay zvané Maří Magdalena. Nový přednáškový cyklus hebraistky Terezie Dubinové, Ph.D. Spojeno s prezentací právě vydaného sborníku přednášek autorky ve VKC *Ženy v Bibli, ženy dnes*.

■ **25. 9.:** *Blízký východ včera a dnes*. Jemen – Sokotra. Ostrov dračí krve a slunečních ptáků. Cyklus přednášek Ing. Jana Neubauera.

Nedělní program pro děti a jejich rodiče

■ **7. září, 14.00:** *Arje slaví Nový rok* (Roš hašana). Prohlídka: Klausová synagoga. Jednotné vstupné 40 Kč.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno)

■ **2. 9. v 17.00:** *Putování rabiho Löwa spící Prahou* – vernisáž výstavy obrazů Věry Provaníkové, která nám v předstihu připomene čtyřtýdenní výročí úmrtí Jehudy Liva (Löwa) ben Bacalela (1609), zvaného Maharal. Pořádáno ve spolupráci se ŽOB, vstup volný, výstava je přístupna celé září.

■ **16. 9. v 18.00:** John Reeves: *Pohovor* (1990) – hra o psychiatrovi ve službách policejního režimu. Překlad a režie Josef Červinka. V rámci cyklu poslechových pořadů *Desetkrát Josef Červinka*. Vstupné 20 Kč.

■ **23. 9. v 18.00:** *Chevra kadiša* (Svaté bratrstvo, Pohřební bratrstvo) – zahajovací přednášku cyklu *Gan chajim – Zahrady života* přednese Mgr. Zuzana Tlášková. Vstupné 20 Kč.

■ **25. 9. v 18.00:** *Daleká cesta* – promítání filmu. První část cyklu nazvaného *Filmové smrti, naděje a života – holocaust ve filmu*. Snímek Alfréda Radoka originálním způsobem kombinuje fikci s obrazy terezínského ghetta. Vstupné 20 Kč.

JUDAICA BOHEMIAE V PRESTIŽNÍ DATABÁZI

■ Časopis *Judaica Bohemiae* vydávaný Židovským muzeem v Praze byl v červenci zařazen do prestižní vědecké databáze *Web of Science*. Počínaje rokem 2006 budou *Judaica Bohemiae* indexována a abstrakty jejich článků zveřejňovány v multidisciplinární databázi *Arts and Humanities Citation Index*. Uvedená databáze sleduje na základě výběrových kritérií více než 1200 nejvýznamnějších světových časopisů z oblasti humanitních věd. Zpracovává informace o jednotlivých článcích, literatuře, jež je v nich citována, o autorech, referencích a edičních údajích. Výsledná síť informací je jedinečným nástrojem pro sledování stavu poznání a výzkumu ve světě.

MORAVSKÉ SYNAGOGY V LIBNI

■ V libeňské synagoze na Palmovce (Praha 8) je od **8. do 28. září** otevřena výstava obrazů Romana Šafránka, který zachytil na svých obrazech řadu moravských synagog. Pořádá ji sdružení Serpens a je přístupna od 13 do 19 hodin.

LEONARD COHEN V PRAZE

■ Dne **27. září ve 20.00** začíná v pražské sportovní hale v Holešovicích koncert legendárního židovského kanadského básníka, autora písní a zpěváka **Leonarda Cohena**. Čtenářům tohoto listu jej nemusíme hlouběji představovat, takže jen informace: v době uzávěrky zářijového čísla byly lístky na koncert (prostřednictvím sítě Ticketportal) ještě v prodeji.

NF OBĚTEM HOLOCAUSTU

■ NFOH vyhledává výběrové řízení na podporu projektů v programech:

Péče – Program podpory projektů sociálně zdravotní péče se zvláštním zřetelem k potřebám těch, kteří přežili holocaust.

Připomínka – Program podpory projektů sloužících k důstojné připomínce obětí holocaustu a vzdělávání o holocaustu.

Obnova – Program podpory projektů rekonstrukce, obnovy a zachování židovských památek.

Budoucnost – Program podpory projektů vzdělávacích aktivit v judaismu a rozvoj židovských komunit.

Uzávěrka pro příjem žádostí je **24. září 2008**. Další informace získáte u koordinátorek programů: Péče, Připomínka a Budoucnost – Andrea Fictumová, e-mail: fictumova@fondholocaust.cz, tel.: 224 261 573, 737 905 629 fax: 224 262 563; Obnova – Marta Malá, e-mail: mala@fondholocaust.cz, tel.: 224 261 615, 777 331 937 fax: 224 262 563. Webová stránka je <http://www.fondholocaust.cz>. mm

VZDĚLÁVACÍ CENTRUM A KOLEL

■ S potěšením sdělujeme, že od **1. září** začíná v rámci rabinátu ŽOP pracovat nové Večerní vzdělávací centrum (VVC) a individuální výuka kolél (VK). VVC poskytne možnost systematického vzdělávání formou přednášek. Výuka VK bude mít formu individuálního studia v tzv. chevrotách (učení ve dvojicích), popř. malých skupinkách. Témata přednášek VVC se budou týkat základních okruhů judaismu – Tanach, Mišna, Talmud, halacha, musar (etika); další témata – Maharal, úvod do judaismu. VK se soustředí na studium náboženských textů – Talmud, Mišna, halacha apod.

VVC bude sloužit široké veřejnosti, účast není omezena věkem ani členstvím v ŽO, u zájemců o program VK se předpokládají základní znalosti nutné pro orientaci v textech a práce s nimi. Pro řádné členy ŽOP možnost získat stipendium – podrobnosti na rabinátu.

Vyučování bude probíhat od pondělí do čtvrtka od 18.00 do 21.00 v prostorách midraši (VVC) a suky (VK). Pro bližší údaje se mohou případní zájemci obrátit na rabinát. Informace o rozvrhu podá slečna A. Nováková (224 800 849), další dotazy zodpoví rabín Koller. Přijďte mezi nás dozvědět se něco nového. Těšíme se na vás!

ULPAN IVRIT

■ Stejně jako v předchozích letech otevírá Židovská agentura v České republice kurzy moderní hebrejštiny. Ve školním roce 2008/2009 otevíráme celkem osm kurzů na různých úrovních – od úplných začátečníků až po pokročilé. Rozvrh:

Úroveň ALEF: úplní začátečníci. AA – pondělí a středa 18.30–20.00; AB – úterý a čtvrtek 17.00 – 18.30.

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

Úroveň ALEF+: („falešní“ začátečníci): výuka začíná 1. lekcí Ivrit min hahatchala 1 (str. 111), studenti ovládají hebrejskou abecedu. AC – pondělí a středa 17.00–18.30.

Úroveň BET: mírně pokročilí: pokračování loňských kurzů AA, AB a AC, výuka začíná cca 10. lekcí Ivrit min hahatchala 1, studenti ovládají přítomný čas sloves. BA – pondělí a středa 18.30–20.00; BB – úterý a čtvrtek 17.00–18.30.

Úroveň GIMEL: středně pokročilí: pokračování loňských kurzů BA a BC, studenti dokončili Ivrit min hahatchala 1, ovládají minulý čas sloves. GA – pondělí a středa 17.00–18.30.

Úroveň DALET: pokročilí: pokračování loňských kurzů GA a GB, studenti ovládají budoucí čas sloves, kurz s důrazem na konverzaci a pokročilou gramatiku. D – úterý a čtvrtek 18.30–20.00.

Úroveň K: konverzační klub pro pokročilé, 1x týdně: filmy, literatura, aktuální témata, studenti mají zvládnutý gramatický systém, jsou schopni vyjádřit názor a diskutovat na různá témata. K – pondělí 17.00–18.30.

Všechny kurzy začínají v týdnu od **15. 10.** v prostorách Lauderových škol, Belgická 25, Praha 2. Výuka probíhá vždy 2 x týdně v lekcích po 90 minutách, celkem 60 lekcí za školní rok (kromě úrovně K, pouze 1 x týdně, celkem 30 lekcí). Zápis do kurzů probíhá elektronicky v průběhu srpna a září na adrese ulpan.sochnut.cz nebo osobně 1. září a 10. září 15–19.00 na adrese Jáchymova 3, Praha 1.

Další informace naleznete na našich webových stránkách ulpan.sochnut.cz a www.sochnut.cz. S případnými dotazy nás neváhejte kontaktovat na e-mailu: sochnut@volny.cz. Těšíme se na vás.

Za tým ulpanu *Dani Kolský*

EKUMENICKÁ MISE DO IZRAELE

■ KKL-JNF a Židovská agentura si dovoluje oznámit zprávu o chystané Ekumenické misi do Izraele, která se uskuteční ve dnech **6.–13. 2. 2009**. Všechny dotazy laskavě napište na e-mail: zosa@email.cz. Další informace budeme aktuálně zveřejňovat a zasílat na jednotlivé obce v ČR i na Slovensku. zv

SŽOV

■ SŽOV připomíná, že příští setkání členů a přátel se koná ve čtvrtek **11. září** od 10.00 v zasedací síni radnice Židovské obce

v Praze, Maiselově 18, 3. p. Na programu je předání čestného členství PhDr. Z. Zudové-Leškové, historičce Historického ústavu AV ČR, a její přednáška s besedou. Při dobrém občerstvení popřejeme našim jubilantům. Srdečně zveme! eb

WIZO

■ Naše zářijová schůze se koná dne **17. 9.** od 15.00 v rabinském sále ve 3. patře, Maiselova 18, Praha 1. Schůze se koná před Vysokými svátky, ke kterým vám přejeme hodně štěstí, jakož i všem příznivcům Wizo. Výbor se sejde dne 10. 9. v 15.00 v Jáchymově ulici. zv

DOMOV SOCIÁLNÍ PÉČE HAGIBOR

Kulturní program v září:

■ 14. 9. v 16.00: svátky Roš hašana pro děti a rodiče (loutkové divadlo, různé soutěže a hry, překvapení pro nejmenší ve všech společenských prostorách Hagiboru). Připravuje Bejchad spolu s pracovníky Hagiboru.

■ 23. 9. v 17.30: Violoncellový podvečer, účinkuje Judita Škodová (Gymnázium J. Nerudy). Na programu – Bach, Bloch, Dvořák, Suk, Martinů. Klavírní doprovod doc. Věra Langerová.

■ V průběhu září otevřeme výstavu žáků Soukromé výtvarné školy ak. malířů manželů Elšíkových.

Trvající výstavy – obrazy MUDr. Gustava Singera, Pavly Kováčové, obrázky a keramiky dětí Lauderovy školky.

IZRAELŠTÍ STUDENTI V PRAZE

■ Ve dnech 30. 7. až 6. 8. navštívila Českou republiku (po dobrých zkušenostech s loňskou expedicí) výprava 35 izraelských účastníků mezinárodního programu Cena vévody z Edinburghu. Izraelci (ve věku 14 až 18 let) spolu s českými vrstevníky plnili jeden z oborů programu – expedici. Studenti navštívili Prahu a staré Židovské Město. To jim dalo příležitost se setkat nejen s odlišnou kulturou, ale i s vlastní historií. K Izraelcům se letos připojila i skupina 15 českých účastníků z Českých Budějovic a Světlé nad Sázavou.

Kromě Prahy navštívila česko-izraelská výprava i jižní Čechy. Během třídenního putování Šumavou splnili „expedici“, prohlédli si České Budějovice a Český Krumlov. Těsnější spolupráce s izraelskou odnoží programu se datuje od roku 2006, kdy se českobudějovičtí studenti Gymnázia J. V. Jirsíka v rámci projektu *Zmizelí sousedé* vydali do Izraele hledat občany bývalého Československa, kteří přežili holocaust a po válce emigrovali. dd

SEZNÁMENÍ

■ Svobodný 30/172, sportovec, VŠ bez závazků hledá inteligentní partnerku pro trvalý vztah. Značka: Praha. Odpovědi laskavě pošlete do redakce *Rch*.

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí oslávili a oslávia svoje narodeniny a životné jubilea: pani Helena Kartalová, nar. 30.7. – 87 rokov; pán Juraj Turcan nar. 9.8. – 70 rokov, pán Ladislav Welward, nar. 17.8. – 72 rokov, pani Viera Kordová, nar. 20.8. – 76 rokov; pani Darina Kossarová, nar. 11.9. – 70 rokov; pani Terezia Gubitsová, nar. 13.9. – 83 rokov; pani Edita Belanová, nar. 17.9. – 86 rokov, a pán Andrej Ambros, nar. 21.9. – 85 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BRATISLAVA

Srdečne blahoželáme našim jubilantom, ktorí v **septembri** oslávia: pani Viola Alexandrová, nar. 15.9. – 95 rokov; pani Dagmar Dvorská, nar. 11.9. – 77 rokov; pani PhMr. Katarína Gronská, nar. 18.9. – 93 rokov; pani Mgr. Jana Hanusková, nar. 18.9. – 50 rokov; pán Igor Händler, nar. 19.9. – 55 rokov; pani Doc. RNDr. Mária Hvastiová, nar. 11.9. – 72 rokov; pani Viera Kamenická, nar. 12.9. – 60 rokov; pani Helena Kurzová, nar. 13.9. – 94 rokov; pani Magda Lazarová, nar. 29.9. – 83 rokov; pani Mária Országová, nar. 21.9. – 74 rokov; pán Nathan Karol Steiner, nar. 3.9. – 75 rokov; pani Dagmar Volková, nar. 24.9. – 50 rokov; pán Dr. Jozef Weiss, nar. 1.9. – 75 rokov; pani Dr. Mária Weissová, nar. 18.9. – 75 rokov, a pani Renné Žiaková, nar. 4.9. – 80 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO BRNO

V **září** oslavujú: pan Petr Fiša, nar. 15.9. – 53 let; pan Arnošt Goldflam, nar. 22.9. – 62 let; pani Judita Klauberová, nar. 27.9. – 87 let; pan David Kšica, nar. 13.9. – 33 let; pani Helena Nedbalová, nar. 23.9. – 83 let; pani Hana Němečková, nar. 30.9. – 26 let; pani Eva Neufeldová, nar. 28.9. – 75 let; pani Eva Pěnčíková, nar. 8.9. – 76 let; pani Ruth Rossi, nar. 19.9. – 82 let; pani Gizela Straková, nar. 12.9. – 81 let, a pani Růžena Svobodová, nar. 13.9. – 60 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO KARLOVY VARY

V září blahopřejeme pani Ildikó Lörintzy, nar. 26.9. – 38 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

V **septembri** oslavujú svoje jubileá títo naši členovia: pani Ida Lacková, nar. 14.9. – 91 rokov; pán Štefan Gömöri, nar. 5.9. – 88 rokov; pani Margita Batová z Tornaľa, nar. 19.9. – 87 rokov; pani Margita Bayernová, nar. 7.9. – 86 rokov; pani Judita Grünbergerová, nar. 15.9. – 86 rokov; pani Hermína Salzerová, nar. 22.9. – 86 rokov; pán Zoltán Langer, nar. 29.9. – 85 rokov; pani Valérie Forbátová, nar. 12.9. – 84 rokov; pani Alžbeta Starková, nar. 14.9. – 84 rokov; pani Barbara Klimová, nar. 26.9. – 83 rokov; pani Klára Friedová, nar. 4.9. – 82 rokov; pani Berta Grossová, nar. 16.9. – 81 rokov; pán F. Csaba Kende, nar. 7.9. – 75 rokov, a pani Eva Breinerová, nar. 21.9. – 71 rokov. Všetkým srdečne blahoželáme, prajeme pevné zdravie a všetko najlepšie. *Ad mea veesrim šana!*

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

S lútosťou oznamujeme, že naše rady dňa 14. 6. 2008 navždy opustila pani Šarlota Neuwirthová, rod. Wagnerová (99 rokov). „*Zichrona livracha*“ – nech je pamiatka na ňu požehnaná.

ŽO LIBEREC

V **září** oslavujú narodeniny: slečna Jitka Špačková, nar. 1.9. – 20 let; pani Růžena Sotonová, nar. 14.9. – 85 let; pan Pavel Gerö, nar. 16.9. – 35 let, a pani Eva Gärtnerová, nar. 23.9. – 71 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OLOMOUC

V **měsíci září** oslaví narodeniny títo členové: pani Eva Franklová, nar. 5.9. – 61 let; pan Tomáš Fürst, nar. 23.9. – 72 let; pan David Ritter, nar. 15.9. – 15 let; Matyáš Ritter, nar. 15.9. – 15 let, a pani Eva Skládálová, nar. 14.9. – 61 let. Blahopřejeme! *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **září** oslavujú títo členové naši obce: pani PhDr. Judita Freundlichová, nar. 16.9. – 71 let; pan Petr Grünberger, nar. 11.9. – 33 let; pan Mgr. Michal Kubíček, nar. 23.9. – 34 let; pan MUDr. Jaroslav Meisels, nar. 27.9. – 60 let; pani Helena Presserová, nar. 30.9. – 92 let; pani Věra Rolková, nar. 13.9. – 70 let; pani Dr. Eva Saunders, nar. 10.9. – 50 let; pani Olga Urbanová, nar. 15.9. – 38 let; pani Věra Vaňková, nar. 23.9. – 81 let, a pan Radim Voznica, nar. 13.9. – 26 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **měsíci září** oslaví narodeniny títo naši členové: pan Ing. Jan Fialka, nar. 12.9. – 76 let; místopředseda obce pan Jiří Löwy, nar. 23.9. – 51 let; bývalý predseda ŽO Plzeň pan Arnošt Bergmann, nar. 20.9. – 52 let; pani Lili Bergmannová, nar. 24.9. – 83 let, a pani Eva Vojtěchová, nar. 28.9. – 49 let. Všem jubilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **září** oslavujú narodeniny títo naši členové: pani Františka Adamová, nar. 9.9. – 83 let; pani Melinda Avratová, nar. 29.9. – 87 let; pani Eva Bielová, nar. 25.9. – 88 let; pan Andrej Fábry, nar. 17.9. – 89 let; pani Alžběta Hause-

rová, nar. 22.9. – 90 let; pani Regina Hejnová, nar. 18.9. – 84 let; pan Ondřej Herškovič, nar. 27.9. – 91 let; pani Johanna Hušková, nar. 4.9. – 82 let; pani Eva Kleinová, nar. 6.9. – 85 let; pani Heda Kovály, nar. 15.9. – 89 let; pani Helena Krouská, nar. 12.9. – 87 let; pani Gertruda Löwyová, nar. 13.9. – 96 let; pani Marie Majerová, nar. 29.9. – 85 let; pani Helena Nolová, nar. 30.9. – 85 let; pan Ladislav Palkovič, nar. 14.9. – 89 let; pan Josef Salus, nar. 1.9. – 85 let; pan Milouš Stodola, nar. 30.9. – 87 let; pani Viera Šlesingerová, nar. 5.9. – 84 let; pan Leo Tauber, nar. 14.9. – 88 let, a pani Hana Trávová, nar. 10.9. – 83 let. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí

Dne 31. 7. 2008 zemřela pani Susana Cinková ve věku 72 let. Dne 1. 8. 2008 zemřela ve věku 93 let pani Herta Severová. Pohřeb se konal 4.8. na Novém židovském hřbitově v Praze 3 – Strašnicích. Dne 15. 8. 2008 zemřela ve věku 96 let pani Esti Gutweinová. Pohřeb se konal 18. srpna na Novém židovském hřbitově v Praze 3 – Strašnicích.

ŽNO PREŠOV

V **mesiaci september** oslávia narodeniny títo členovia: pán Ing. Imrich Šiovič predseda ŽNO Prešov, nar. 2.9. – 79 rokov; pani Aurélia Bleichová, nar. 4.9. – 95 rokov, a pani Judita Gregušová, nar. 4.9. – 80 rokov. Všetkým oslávencom želáme veľa zdravia a osobnej pohody v židovskej minorite. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

Narodeniny našich členů v **srpnu** a **září**: pan Tomáš Pulc, nar. 20.8. – 39 let; pan Michal Lebovič, nar. 13.8. – 45 let; slečna Renata Becková, nar. 25.8. – 30 let; pan Ing. Tibor Farkaš, nar. 25.9. – 87 let; pan Miloš Lichtenstein, nar. 6.9. – 27 let; slečna Sonja Lichtensteinová, nar. 18.9. – 62 let; Tereza Nová, nar. 26.9. – 23 let; pan Jiří Goebelt, nar. 13.9. – 81 let; pan Oldřich Látal, nar. 9.9. – 48 let; pan Vít Lichtenstein, nar. 7.9. – 23 let; slečna Markéta Lichtensteinová, nar. 10.9. – 26 let; Samuel Látal, nar. 9.9. – 9 let; Dominik Látal, nar. 17.9. – 15 let; pani Shindly Faerman, nar. 20.9. – 77 let a slečna Gabriela Becková, nar. 1.9. – 33 let. *Ad mea veesrim šana.* Přeje celá teplická obec.

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

Členům naší židovské obce, kteří oslaví narodeniny v září, přejeme hodně zdraví a spokojenosti do dalších let. Naše upřímné přání je pro pani MUDr. Antonii Chuchutovou a pana Davida Markoviče. Dodatečně přejeme též pani Růžene Duchkové, která oslavila životní jubileum.

ZEMŘEL ROBERT DAVIDOVIČ

Dne 10. června 2008 zemřel na Floridě v USA pan Robert Davidovič. Byl synem rabína Emila Davidoviče a Chaja Cijve Davidovičové (z"l), bratr Alice Davidovičové (USA). Kdo jste ho znali, věnujte mu vzpomínku.

Alice Lutwak, rozená Davidovičová.

GRUZÍNSKÝ KONFLIKT A ŽIDÉ

Současný konflikt v Gruzii ohrožuje i zdejší Židy. Ti z oblastí zasažených ruskými útoky (především z města Gori) prchají do Tbilisi, kde je pro ně připravena pomoc. Asi 200 židovských rodin (zhruba 300 osob) dostává humanitární pomoc, již organizuje Federace židovských obcí Gruzie a Jewish Distribution Committee (JDC); současně díky pomoci od Euroasijského židovského kongresu dostala každá rodina 200 až 500 dolarů. Podle údajů JDC zůstalo v Gori několik desítek Židů, kteří odmítali odejít z obavy, že přijdou o všechnu majetek. Odhaduje se, že nyní pobývá v Tbilisi 4000 až 4500 Židů. Zatím se rozhodlo pro odjezd do Izraele více než 40 lidí; současně JDC plánuje v Izraeli desetidenní tábor pro děti z rodin, které zažily zásahy ruské armády. Od roku 1989 odešlo z Gruzie do Svaté země přes 23 000 Židů.

BRONZ PRO IZRAEL

Jedinou – bronzovou – medaili pro Izrael získal na letošních olympijských hrách v Pekingu 22letý voják z Ejlatu Šachar Zubari. Závodil ve windsurfingu. Seznam izraelských olympijských medailistů je poměrně krátký a jedná se většinou o medaile bronzové: roku 1992 v Barceloně získali Jael Arad a Oren Smadja stříbrnou a bronzovou medaili v judu; roku 1996 vybojoval windsurfař Gal Friedman třetí místo v Atlantě a roku 2000 (v Sydney) další bronzovou medaili kajakář Michael Kolganov. O čtyři roky později přišel bronz v Athénách – tentokrát pro judistu Arika Ze'eviho. A v Athénách také Gal Friedman získal zatím pro Izrael jediné olympijské zlato.

VYDAVATEL PŘED SOUDEM

V srpnu začal v bangladéšské metropoli Dháce soud s muslimským vydavatelem, který je obviněn z toho, že propagoval vztahy s Izraelem. Salah Uddin Choudhury je editorem anglicky psaného listu *The Weekly Blitz*. Kromě toho je autorem několika knih, v nichž se zabývá nebezpečím džihádu, a novinových článků, v nichž kritizoval protiizraelskou a antisemitskou povahu muslimských zemí. Choudhury také založil pobočku Mezinárodního fóra pro mírovou literaturu a kulturu, jež sídlí v Izraeli. Za svou činnost a odvahu (připomeňme, že Bangladéš nemá diplomatické vztahy s Izraelem, neuznává jeho právo na existenci a zdejší občané nesmějí do Izraele pod hrozbou smrti cestovat) získal několik mezinárodních ocenění. V listopadu 2003 byl zatčen, obviněn z pobuřování, zrady a špionáže.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

V roce 1965 by do Izraele přijeli všichni...

BRITSKÝ PREMIÉR V IZRAELI

Britský premiér Gordon Brown uskutečnil v červenci dvoudenní návštěvu Izraele. Jako první britský premiér v historii promluvil ke členům Knesetu. Mj. prohlásil: „Británie je váš skutečný přítel. Přítel v dobách dobrých i zlých, přítel, který vám pomůže, pokud by se váš pokojný život, vaše stabilita a vaše existence ocitly v ohrožení.“ Brownův projev (v němž také odsoudil nedávnou anglickou iniciativu bojkotovat izraelské univerzity) je vnímán jako signál, že Británie je ochotna podpořit vojenskou akci proti Íránu v případě, že tato země neustane s vojenským nukleárním programem. Brown se setkal i s palestinským prezidentem Abbásem. V Izraeli oznámil, že do roku 2012 by měl britsko-izraelský obchod dosáhnout výše 3 miliard liber. Nyní je Spojené království třetím největším odbytištěm izraelského zboží na světě (po USA a Německu), v zemi působí 250 izraelských firem.

SPOR KVŮLI POSLEDNÍ VEČEŘI

Starý františkánský klášter na jeruzalémské hoře Sion, který přiléhá k prostoru zvanému *cenaculum*, v němž dle křesťanské tradice pojedl Ježíš s apoštoly poslední večeři, je od 70. let minulého století sídlem židovského Institutu pro rodinu a zákony o rodině. V nedávné době se začal opravovat –

a rázem se stal jablkem sváru mezi Židy a představiteli katolické organizace Tancredi. Ti se obrátili se stížností na Nejvyšší soud s tím, že stavební práce kláštera a jeho původní vybavení ničí. V současné době jsou veškeré stavební zásahy pozastaveny a čeká se na názory odborníků.

KRIZE ŽIDOVSKÝCH TÁBORŮ

Židovské letní tábory jsou podle odborníků nejlepší cestou, jak neformálním způsobem dětem předávat židovské vzdělávání. Oblíbené jsou hlavně v USA. Kvůli pádu dolaru a hospodářskému poklesu musela letos řada amerických židovských rodičů požádat kvůli poplatku za tábor o sociální příspěvek. Obraceli se na židovské instituce, ale také na soukromé nadace. Tento trend bude zřejmě pokračovat. Unie reformního judaismu například organizuje 12 letních táborů pro 9000 dětí, jimž poskytuje finanční pomoc ve výšce jednoho milionu dolarů. V současné době už shání sponzory na příští sezonu a předpokládá, že bude potřebovat o půl milionu dolarů víc.

KONCERT MCCARTNEYHO

Dne 25. září se v telavivském parku Hajarkon koná největší popový koncert v historii Izraele, na kterém vystoupí Paul McCartney. Izraelský velvyslanec v Británii Ron Prosor poslal na počátku roku McCartneymu a také Ringu Starrovi dopis s tím, že by je rád pozval, aby vystoupili k 60. narozeninám Izraele. Omluvil se jim též za „historické pochybení“ v roce 1965. Oním „pochybením“ mínil kuriózní situaci: poprvé měli totiž Beatles v Izraeli vystupovat před třiačtyřiceti lety. Nakonec byl koncert zrušen, neboť by dle vyjádření úřadů jejich hudba „ohrozila morálku země“. *am*

רוש חודש ירחון חדש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, Telefon / fax 242 487 330, e-mail: roschodes@sefer.cz Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Mediaservis s.r.o., Zákaznické centrum Moravské nám. 12D, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: zakaznickecentrum@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 9. 2008. **Cena 15 Kč**